

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Bakalářská práce

2014

Tereza Márová

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Tereza Márová

**Dynamika naturalizačního procesu
v Lotyšsku a Estonsku v letech 1995 až 2005**

Bakalářská práce

Praha 2014

Autor práce: **Tereza Márová**

Vedoucí práce: **doc. PhDr. Luboš Švec, CSc.**

Rok obhajoby: 2014

Bibliografický záznam

MÁROVÁ, Tereza. *Srovnání dynamiky naturalizačního procesu v Lotyšsku a v Estonsku v letech 1995 – 2005*. Praha, 2014. 55 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Katedra ruských a východoevropských studií. Vedoucí bakalářské práce doc. PhDr. Luboš Švec, CSc.

Abstrakt

V roce 1991 Lotyšsko s Estonskem (společně s Litvou) obnovily svou nezávislost. Předchozí období sovětské okupace však zanechalo neblahé, a do značné míry i trvalé, změny v etnické skladbě obyvatelstva. Změny byly primárním důvodem, proč obě země přijaly výrazně restriktivní podmínky při obnově občanského statusu – občanství bylo uděleno pouze předválečným občanům a jejich přímým potomkům. Bakalářská práce se formou komparační analýzy snaží nalézt hlavní rozdíly a podobnosti v dynamice naturalizačního procesu v Lotyšsku a Estonsku. Dynamika bude studovaná v letech 1995 až 2005. V roce 1995 započal lotyšský naturalizační proces. Pro rok 2005 je charakteristická razantní změna preferencí ne-občanů, která pravděpodobně nastala po vstupu obou zemí do Evropské unie. V první části práce budou vysvětleny základní pojmy problematiky. Pak následuje představení obou zemí na začátku 90. let minulého století. Zbytek práce je věnován samotné komparační analýze. Naturalizace je analyzovaná podle znaků, o kterých se domnívám, že měly jednoznačný vliv na dynamiku procesu – zákon o občanství (a jeho dodatky), jazykový zákon a jazyková otázka, období vstupu obou zemí do EU a ekonomické souvislosti.

Abstract

The restoration of independence of the three Baltic States occurred in 1991. However the previous period of Soviet occupation brought dire, and to a large extent, permanent changes in the ethnic composition of the population. The changes were the primary reason why both countries had fairly restrictive conditions in the revival of civil status - citizenship was given to pre-war citizens and their direct descendants. This thesis by comparative analysis tries to find out the main differences and similarities in the dynamics of naturalization process in Latvia and Estonia. The dynamics will be

analyzed from 1995 to 2005. Latvian naturalization process began in 1995. The year 2005 is characterized by a dramatic changes in preferences of non- citizens, which probably occurred after the accession to the European Union. The first part presents the important concepts of the work and presentment of the two countries at the beginning of the 1990s. Then the comparative analysis follows itself. Naturalization is analyzed according to the characters, which, I believe, had the most important influence on the dynamics of the process - Citizenship Act (and its amendments), Language Act, the accession of both countries to the EU and other economical reasons.

Klíčová slova

Sovětský svaz, Lotyšsko, Estonsko, naturalizace, občanství, ne-občan

Keywords

The Soviet Union, Latvia, Estonia, naturalization, citizenship, non-citizen

Rozsah práce: 77 956

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 30. 12. 2013

Tereza Márová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu bakalářské práce doc. PhDr. Luboši Švecovi, CSc. za jeho ochotu, trpělivost, cenné rady a podněty, které mi byly velkou oporou při zpracovávání této bakalářské práce.

Obsah

1. ÚVOD.....	2
1. 1. VYMEZENÍ TÉMATU A ZDŮVODNĚNÍ JEHO VÝBĚRU.....	2
1. 2. METODOLOGIE	3
1. 3. HLAVNÍ TEZE.....	4
1. 4. ROZBOR PRAMENŮ A LITERATURY	4
2. ZÁKLADNÍ POJMY.....	6
2. 1. NATURALIZAČNÍ PROCES.....	6
2. 2. STÁTNÍ OBČANSTVÍ	7
2. 3. NE-OBČAN.....	7
3. LOTYŠSKO	8
3. 1. ETNICKÁ SITUACE LOTYŠSKA	8
3.2. SITUACE PŘED ROKEM 1995	9
3.3. DYNAMIKA NATURALIZAČNÍHO PROCESU	10
3.3.1. <i>Změny v legislativě Zákona o občanství.....</i>	11
3. 3. 2. <i>Jazykový zákon a jazyková otázka.....</i>	13
3. 3. 3. <i>Vliv vstupu do EU na dynamiku naturalizačního procesu.....</i>	14
3. 3. 4. <i>Ekonomické vlivy na dynamiku naturalizačního procesu.....</i>	16
3.4. ROZBOR CHARAKTERISTIK NATURALIZOVANÝCH OSOB	19
4. ESTONSKO	22
4.1. ETNICKÁ SITUACE ESTONSKA	22
4.2. SITUACE PŘED ROKEM 1995	23
4. 3. DYNAMIKA NATURALIZAČNÍHO PROCESU	23
4.3.1. <i>Změny v legislativě Zákona o občanství.....</i>	24
4. 3. 2. <i>Jazykový zákon a jazyková otázka.....</i>	26
4. 3. 3. <i>Vliv vstupu do EU na dynamiku naturalizačního procesu.....</i>	28
4. 3. 4. <i>Ekonomické vlivy na dynamiku naturalizačního procesu.....</i>	29
5. VÝSLEDKY KOMPARAČNÍ ANALÝZY	33
6. ZÁVĚR	36
SUMMARY	38
POUŽITÁ LITERATURA.....	41
PRIMÁRNÍ LITERATURA.....	41
SEKUNDÁRNÍ LITERATURA.....	41
SEZNAM PŘÍLOH.....	46
PŘÍLOHA.....	47

1. Úvod

1. 1. Vymezení tématu a zdůvodnění jeho výběru

Od roku 1940 byla celá oblast Pobaltí okupována a později i anektována Sovětským svazem. Během let okupace do Pobaltí cíleně proudil významný počet sovětských migrantů. Migrace měla napomoci k posílení politické stability, industrializace a rusifikace tamější oblasti.¹ Její vysoká frekvence se výraznou měrou podepsala na změně etnického složení. Pro představu uvedu několik faktů. Po obnovení nezávislosti žila na lotyšském území téměř polovina rusky mluvícího obyvatelstva.² V Estonsku byla situace obdobná. Na začátku 90. let zde byla registrována více než jedna třetina rusky mluvící populace.³ Naopak situace v Litvě se značně odlišovala. Absolutní počet sovětských migrantů zde nebyl tak vysoký a na litevském území se nacházela přibližně jedna pětina rusky mluvícího obyvatelstva. Z části to může být způsobeno skutečností, že socialistická Litva byla méně industrializována než Lotyšsko s Estonskem a tím byla pro migranty i méně atraktivní. Tento stav vedl ke skutečnosti, že Litva po vyhlášení nezávislosti zvolila odlišnou cestu přidělování občanství. Politika přidělování občanství byla v Litvě někdy označována jako tzv. „*politika nulové varianty*“ (zero-option), což zjednodušeně znamenalo, že všichni rezidenti měli nárok na automatické občanství bez dalších podmínek. Odlišný koncept naturalizační politiky byl důvodem, proč jsem Litvu vyloučila z tematického vymezení své bakalářské práce. V dalších kapitolách se tedy budu podrobněji věnovat pouze Lotyšsku a Estonsku.

Sovětská okupace Pobaltí trvala až do roku 1991, kdy všechny tři státy obnovily svou nezávislost. Po obnovení však bylo nutné vyřešit problematiku přidělování občanství: Má být automatické občanství uděleno všem bez výjimky? Či mají existovat jistá omezení? Lotyšsko s Estonskem se přiklonilo k možnosti tzv. „*politiky vyloučení*“ (policy of exclusion), pro kterou bylo charakteristické, že určitá část obyvatelstva na automatické občanství neměla nárok. Důvody pro volbu této politiky pramenily především ze skutečnosti, že pouze malé procento sovětských migrantů po obnovení

¹ Bernd Rechel, *Minority Rights in Central and Eastern Europe* (London: Routledge, 2009) 150.

² Pēteris Zvidriņš, „Changes of Ethnic Structure and Characteristics of Minorities in Latvia“, North Atlantic Treaty Organization, <http://www.nato.int/acad/fellow/96-98/zvidrins.pfd> (staženo 5. 2. 2013).

³ Hill Kulu, Tiit Tammaru, „Diverging Views on Integration in Estonia: Determinants of Estonian Language Skills among Ethnic Minorities“, *Journal of Baltic Studies* 35, č. 4 (2004): 381, <http://wokinfo.com/> (staženo 15. 10. 2013).

nezávislosti z oblasti odešlo. Většina z nich, i přes nejistotu statusu občana, v Pobaltí zůstala.

Ve své práci se budu věnovat dynamice naturalizačního procesu v Lotyšsku a Estonsku. Téma mě zaujalo především z důvodu jeho specifčnosti. Domnívám se, že přesto, že tato problematika existuje již od obnovení nezávislosti obou států, zdaleka ještě nebyla dořešena. Dle mého názoru je téma dynamiky naturalizačního procesu poměrně ojedinělé a existuje zde potenciál v podobě nových výsledků. Většina dosud publikované literatury a akademických prací se zaměřuje převážně na právní či na politické aspekty problematiky. Naopak dynamika naturalizačního procesu je v této literatuře považována spíše za okrajové téma.

Z hlediska dynamiky naturalizačního procesu se soustředím na období 1995 až 2005. Rok 1995 byl vybrán z důvodu, že v tomto roce v Lotyšsku započal naturalizační proces umožňující ne-občanům zažádat si o státní občanství. Naopak rok 2005 má představovat razantní změnu preferencí ne-občanů, která pravděpodobně nastala v souvislosti se vstupem obou zemí do Evropské unie (dále jen EU) v květnu 2004. Práce bude brát na zřetel vybrané legislativní změny zákona o občanství.

1. 2. Metodologie

V práci budou využity kvantitativní i kvalitativní metody. Za kvantitativní metodu byl zvolen statistický rozbor dat. Tato metoda bude využita při rozboru charakteristik osob, které během studovaného období požádali o občanství. Za zdroj dat byly vybrány počty podaných žádostí v letech 1996 až 2005. Tyto data poskytují organizace *Office of Citizenship and Migration Affairs* (dále jen PMLP) pro Lotyšsko a organizace *Official Gateway to Estonia* a *Police and Border Guard Board* pro Estonsko. Data budou analyzována jak celkově, tak i podle pohlaví, vzdělání a hlavních věkových kategorií.

Za kvalitativní metodu jsem vybrala metodu komparativní analýzy. Domnívám se, že tato metoda je pro dané téma nejvhodnější, protože dokáže efektivně nalézt hlavní rozdíly, ale i podobnosti dynamiky naturalizačního procesu obou států. Jak již bylo několikrát zmíněno, cíl komparace je zaměřen na Lotyšsko s Estonskem. Za objekty analýzy byly zvoleny počty naturalizovaných osob v jednotlivých letech sledovaného období. Tato dynamika naturalizačního procesu bude zkoumána podle předem definovaných kritérií. Za kritéria komparace byly vybrány jednotlivé vlivy, které na

naturalizační proces působily: změna legislativ zákona o občanství, jazykový zákon a jazyková úroveň, vstup obou zemí do EU a důvody ekonomického charakteru. Z výsledků bude následně vyhodnoceno, v jaké zemi ne-občané reagovali více na politické aspekty a v jaké zemi tomu bylo naopak. Dále bude komparativní analýza porovnávat výsledky získané ze statistického rozboru dat. Jak již bylo výše zmíněno, hlavními kritérii pro komparaci počtu podaných žádostí bude pohlaví, vzdělání a věk.

1. 3. Hlavní teze

Jaké skutečnosti ovlivňují dynamiku naturalizačního procesu v Lotyšsku a v Estonsku? Proč má dynamika procesu obou států kolísavou tendenci? Jak silný vliv měly na tento proces politická rozhodnutí a ekonomické podmínky v jednotlivých zemích? Ve své práci bych ráda našla odpovědi na tyto otázky.

Ve své práci se budu dále snažit potvrdit hypotézu, že v Lotyšsku ovlivňují dynamiku naturalizačního procesu spíše politické faktory. Mé stanovisko vychází ze skutečnosti, že zde byla oproti Estonsku diskuze ohledně zákona o občanství živější a problematičtější. Samotné přijetí zákona o občanství bylo poměrně komplikované. I přes skutečnost, že diskuze o nutnosti zákona zde vznikla již v době obnovení samostatnosti, byl zákon přijat až o dva roky později, než tomu bylo v sousedním Estonsku. Navíc byla legislativa zákona několikrát novelizovaná a tyto změny se podstatnou měrou podepsaly na dynamice naturalizačního procesu.

Naproti tomu se domnívám, že v Estonsku byl poměr mezi politickými a ekonomickými důvody ovlivňujícími dynamiku naturalizačního procesu přinejmenším vyrovnanější. Dle mého názoru byla estonská dynamika procesu daleko více ovlivněna ekonomickými faktory, než tomu bylo v případě Lotyšska. Toto stanovisko může být částečně potvrzeno skutečností, že estonská dynamika naturalizačního procesu byla daleko vyrovnanější než dynamika lotyšská.

1. 4. Rozbor pramenů a literatury

Ve své práci budu čerpat z primární i ze sekundární literatury. K primární literatuře se řadí data o naturalizaci jednotlivých lotyšských a estonských organizací. Data o naturalizaci pro Lotyšsko jsou publikována a volně dostupná na internetových stránkách organizace *Office of Citizenship and Migration Affairs*. Naopak sehnat relevantní data pro Estonsko bylo poměrně komplikované. Na internetových stránkách

organizace *Official Gateway to Estonia* byly volně k dispozici údaje celkového počtu naturalizovaných osob za jednotlivé roky. Tato data však nebyla blíže specifikována pro pohlaví, vzdělanostní úroveň ani pro věkové kategorie. Podrobnější data byla k dispozici na internetových stránkách *Police and Border Guard Board*. Dále se k primárním datům řadí i informace o národnostní struktuře obou republik. Tato data byla získána z jednotlivých sčítání lidu, která v Estonsku a Lotyšsku proběhla v letech 1989 a 2000. Podrobnější data byla využita i z publikace *Latvieši Latvijā: etnodemogrāfisks apskats* od Ilmārsa Mežsa.

Většina sekundární literatury je zpravidla napsaná v anglickém jazyce. Převážná část sekundárních pramenů pojednávala o stejných aspektech problematiky a bylo tedy poměrně obtížné získávat podrobnější informace pro moji analýzu. Literatura často zmiňovala dva hlavní aspekty změny dynamiky naturalizačního procesu: změnu legislativ zákonu o občanství⁴ a vstup obou zemí do EU. Další aspekty byly zmiňovány pouze stručně.

Ke stěžejním publikacím sekundární literatury, které jsou v bakalářské práci zmiňovány, se řadí *Nationalism and Democratic transition: The Politics of Citizenship and Language in Post-Soviet Latvia* od Marka A. Jubulise a *Nation-Building and Minority Policy in Post-Socialistics States: Interest, Influence and Identities in Estonia and Latvia* od Davida J. Galbretha. Zvláště publikace od Galbretha má pro práci značný význam, neboť pojednává o všech významných aspektech, na které se bakalářská práce zaměřuje.

Poznatky týkající se ekonomické oblasti a jejího vlivu na dynamiku naturalizačního procesu byly získány především z krátkých studií a článků. K významným patří například studie *Chance to Survive: Minority Rights in Estonia and Latvia* od Vadima Poleshchuka, která byla vydaná ve spolupráci organizací *Legal Information Centre for Human Rights* a *Latvian Human Rights Committee*. Studie se zaměřuje na zevrubný přehled problematiky naturalizačního procesu a na politické, ekonomické i sociální skutečnosti, které dynamiku naturalizačního procesu ovlivňovaly. Publikace *Minorities in Europe: Croatia, Estonia and Slovakia* od Snežany Trifunovské rozebírá ekonomické a sociální možnosti, kterými ne-občané v Estonsku disponují.

---

⁴ Především změna legislativy, která proběhla v roce 1998 v Lotyšsku.

Mezi sekundárními zdroji se objevují i impaktované články z databáze *Web of Knowledge*. Tyto příspěvky problematiku zkoumají spíše z užšího pohledu. Zaměřují se zejména na problematiku znalosti jazyka a národnostní strukturu obou republik.

2. Základní pojmy

Následující kapitola vymezí hlavní pojmy, které se v bakalářské práci budou vyskytovat. Hlavním důvodem je nejen lepší srozumitelnost práce, ale i skutečnost, že dané pojmy mohou mít širší význam a je potřeba je blíže specifikovat pro teritorium Pobaltí. Definice se týká pouze základních pojmů problematiky. Další pojmy budou ve stručnosti definovány v průběhu dalších kapitol.

2. 1. Naturalizační proces

Obecně lze proces naturalizace chápat jako soubor postupů, na jehož konci získá daný jedinec občanství určitého státu. Nejčastěji se týká osob, které se v daném státu nenarodily.⁵ Lotyšský a estonský naturalizační proces však představuje ojedinělý fenomén. O občanství zde žádají i lidé, kteří se v určitém státě narodili, případně zde žili podstatnou část svého života a jsou již plně integrováni do dané společnosti.

Naturalizační procesy obou států si jsou velmi podobné a skládají ze tří hlavních částí. V první řadě musí daný jedinec složit přísahu věrnosti zemi, kde se chce stát občanem. Tímto slibem se zavazuje k plnění svých povinností vůči státu. Posléze musí tento jedinec úspěšně složit dva testy. První test je založen na znalosti jazyka, druhý pak na znalosti lotyšských (estonských) historických a společenských reálií. V Estonsku existuje výjimka pro jedince, kteří se narodili před 1. lednem 1930. Tito jedinci jsou osvobozeni od jazykové zkoušky.⁶ V Lotyšsku je obdobná výjimka uzákoněna pro rezidenty starších 65 let. Bez úspěšného složení obou testů se jedinec nemůže stát občanem dané země.

Oba naturalizační procesy vyvolaly značnou domácí i zahraniční diskuzi. Kontroverzní byla jednak náročnost procesů, jednak i skutečnost, že často se museli „znovunaturalizovat“ lidé, kteří se v Lotyšsku nebo Estonsku narodili, popř. zde žili podstatnou část svého života. Zvláště pak lotyšský zákon o občanství byl doprovázen

⁵ Lumír Klimeš, *Slovník cizích slov* (Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1981) 468.

⁶ „Citizenship – Estonia“, Official Gateway to Estonia, <http://estonia.eu/about-estonia/society/citizenship.html> (staženo 2. 12. 2012).

značnou mezinárodní kritikou. Důvodem pro kritiku byly nejen výše zmíněné faktory, ale i skutečnost, že potenciální uchazeči o občanství byli rozděleni do skupin podle věku a statusu. Toto rozdělení bylo označováno jako tzv. „systém generačních oken“. Systém byl novelizován na podzim roku 1998.

2. 2. Státní občanství

Zjednodušeně lze státní občanství definovat jako vztah jedince a daného státu. Oba subjekty mají vůči sobě určitá práva a povinnosti. Nejčastěji je občanství nabyto narozením v dané zemi, popřípadě narozením rodičů, kteří již občanstvím dané země disponují. Pokud by však určitá osoba chtěla získat občanství jiné země než té, ve které se narodila, existuje zde možnost v podobě naturalizačního procesu.⁷

Po vyhlášení nezávislosti nastal v obou státech problém, jak vyřešit problematiku přidělování občanství. Jakým způsobem má být občanství přidělováno? Jak již bylo výše naznačeno, v Lotyšsku a Estonsku bylo občanství udělováno na základě politiky vyloučení. Pro politiku vyloučení bylo nutné zvolit vhodné datum, které by sloužilo jako mezník pro proces přidělování občanství. V obou státech byl za tento rozhodující okamžik zvolen 17. červen 1940, tedy den, kdy započala sovětská okupace Pobaltí. Jedinci, kteří před tímto datem byli občané Lotyšské nebo Estonské republiky, měli po roce 1991 nárok na automatické občanství. Toto právo bylo podstoupeno i jejich přímým potomkům. Naopak jedinci, kteří se do Pobaltí přistěhovali, až po roce 1940 na automatické občanství nárok neměli. Dá se tedy říci, že tímto rozhodnutím se obyvatelstvo Lotyšska a Estonska rozdělilo na dvě populace: na populaci občanů (zpravidla etničtí Lotyši a Estonci) a na skupinu tzv. „ne-občanů“ (sovětští imigranti). Je však nutno zdůraznit, že automatické občanství nebylo udělováno na základě etnického původu, nýbrž na základě dřívějšího vlastnictví státní příslušnosti daného státu. Rozdělení populace trvá, i přes snahu obou republik o integraci ne-občanů, až do současnosti.

2. 3. Ne-občan

Definování pojmu ne-občan je poměrně komplikované, neboť toto pojmenování nemá své ukotvení v mezinárodním právu. Ne-občan je specifická forma statusu, která

⁷ „The Rights of Non-Citizens“, Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/noncitizensen.pdf> (staženo 3. 12. 2012).

v Lotyšsku a Estonsku vznikla po přijetí lotyšského a estonského zákona o občanství v první polovině 90. let. Do skupiny ne-občanů se zařadilo především rusky mluvící obyvatelstvo⁸ obou republik. Je však nutno připomenout, že se v této kategorii vyskytovaly i jiné národnosti, např. Poláci, Litevci, Lotyši nebo Estonci. Jejich procentuální zastoupení však bylo téměř zanedbatelné.

Ne-občan je jedinec, který nemá státní příslušnost státu, ve kterém žije.⁹ Má však možnost využívat širokou škálu občanských svobod, takže jeho běžný život není takřka nijak omezován. Například oblast sociálních výhod není pro ne-občany nijak redukována. Omezení se projevují spíše v politické či ekonomické sféře. Například v Lotyšsku nedisponuje ne-občan právem volit a být volen. Zákaz platí na regionální i na celostátní úrovni. Na druhou stranu v Estonsku není toto omezení tak striktní. Estonští ne-občané mají možnost volit ve volbách na regionální úrovni.¹⁰ Tuto skutečnost lze vysvětlit tím, že v Estonsku se stále nacházejí oblasti, kde populace ne-občanů (rusky mluvícího obyvatelstva) významně převyšuje ostatní národnosti v dané oblasti (viz Příloha č. 10).¹¹

3. Lotyšsko

3. 1. *Etnická situace Lotyšska*

Etnické složení Lotyšska prodělalo v průběhu 20. století značné změny. Jak již bylo v předchozí kapitole zmíněno, v roce 1940 začala sovětská okupace Lotyšska. Tato skutečnost se podstatnou měrou podepsala na změně národnostní skladby obyvatelstva, která je patrná i v současnosti. Na obrázku (viz Příloha č. 2) je znázorněn vývoj počtu Lotyšů a rusky mluvícího obyvatelstva. Data vycházejí z jednotlivých sovětských sčítání lidu. Na obrázku je jasně zřetelná skutečnost, že lotyšská populace se v období sovětské anexe v čase snižovala. V roce 1943 bylo 81,9 % obyvatel lotyšské národnosti. V roce 1989 se však toto procento snížilo na 52,04 %.¹² Tuto skutečnost zapříčinily nejen zvýšené migrační toky ze SSSR, ale také tradičně nízká míra plodnosti, která byla

⁸ V práci budou pod pojmem rusky mluvící obyvatelstvo myšleni Rusové, Bělorusové a Ukrajinci. Žádná další etnika do této skupiny nebudou řazena.

⁹ „The Rights of Non-Citizens“, Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/noncitizensen.pdf> (staženo 3. 12. 2012).

¹⁰ David J. Galbreath, *Nation-Building and Minority Politics in Post-Socialist States: Interests, Influences and Identities in Estonia and Latvia* (Stuttgart: Ibidem, 2005) 174.

¹¹ Regiony se nachází především severovýchodu země v blízkosti hranic s Ruskem (Ida-Virumaa), popř. v hlavním městě.

¹² Ilmārs Mežs, *Latvieši Latvijā: etnodemogrāfisks apskats* (Rīga: Zinātne, 1994) 15.

mezi lotyšským obyvatelstvem registrovaná.¹³ Dále obrázek znázorňuje značný růst rusky mluvící populace. Rostoucí trend byl zastaven až po roce 1991. V tuto dobu Lotyšsko obnovilo svou nezávislost. To pro rusky mluvící obyvatelstvo znamenalo ztrátu občanství i svého dosavadního výsadního postavení.

Graf (viz Příloha č. 3) znázorňuje procentuální zastoupení jednotlivých národnostních skupin, které lotyšské území obývaly. Data jsou opět získána ze sovětského sčítání lidu.¹⁴ V grafu je již podrobněji rozlišeno rusky mluvící obyvatelstvo. Z údajů vyplývá, že nejvyšší podíl rusky mluvícího obyvatelstva byl ruské národnosti, dále pak ukrajinské a běloruské. Obrázek (viz Příloha č. 4) znázorňuje etnickou situaci Lotyšska v roce 2000. Oproti roku 1989 je zde vidět zřetelný pokles rusky mluvícího obyvatelstva a naopak nárůst lotyšské populace. Poměrně významné zvýšení také můžeme pozorovat v kategorii „ostatní“. Její podíl se zvýšil z 5 % na 6 %. K nejvýznamnějším národnostem této kategorie patřili Poláci (nárůst z 2,3 % na 2,5 %) a Litevci (nárůst ze 1,3 % na 1,4 %).¹⁵

3.2. Situace před rokem 1995

Situace v Lotyšsku týkající se získávání občanství a naturalizačního procesu byla, jak již bylo výše zmíněno, značně komplikovaná. Původně se předpokládalo, že zákon o občanství bude vytvořen a schválen již v roce 1992. Tato představa však nebyla naplněna a lotyšský zákon o občanství byl ratifikován až o dva roky později. Z této skutečnosti vyplývalo, že samotný naturalizační proces mohl být započat nejdříve v roce 1995. Konkrétně se tak stalo 1. února 1995. Dlouhodobá neexistence zákona pak měla za následek pozdější vstup země do Rady Evropy, než tomu bylo v případě Litvy a Estonska.

Z výsledků posledního sovětského sčítání z roku 1989 vyplývalo, že se na začátku 90. let na lotyšském území nacházelo přibližně 52 % etnických Lotyšů. Avšak nárok na získání automatického občanství byl udělen 72 % populace. K národnostním

¹³ Peter Zvidrins, „The Dynamics of Fertility in Latvia“, *Population Studies* 33, č. 2 (1979): 279, <http://www.jstor.org> (staženo 15. 10. 2013).

¹⁴ Mežs, „Latvieši Latvijā: etnodemogrāfisks apskats“ 15.

¹⁵ *Ibid.*, 15.

„Ethnic Composition of Population“, Centrālās statistikas parvādes datu bāzes, http://data.csb.gov.lv/Table.aspx?layout=tableViewLayout1&px_tableid=tautassk%5c2000.gada+tautas+skait%4%AB%5%A1anas+rezult%4%81ti+%4%ABsum%4%81%5c01-04.px&px_language=en&px_type=PX&px_db=tautassk&rxid=992a0682-2c7d-4148-b242-7b48ff9fe0c2 (staženo 5. 2. 2013).

skupinám, které obdržely nárok na automatické občanství, patřili, kromě Lotyšů, i Poláci a Romové.¹⁶ Zbývajících přibližně 700 000 jedinců bylo označeno za ne-občany, kteří podléhali podmínkám naturalizačního procesu (viz. Tabulka č. 1). Největší procento z nich bylo ruské národnosti. Dále se k nim řadili také Bělorusové a Ukrajinci.

Tabulka č. 1: Evidence obyvatelstva – srpen 1993

Region	Populace	Občané	Registrovaní ne-občané
Lotyšsko	2 606 176	1 729 740	714 980
Riga	874 172	431 991	352 973
Lotyšsko		62,9 %	27,4 %
Riga		49,4 %	40,4 %

Zdroj: Citizens of a Non-Existent State: The Long-Term Phenomenon of Mass Statelessness in Latvia, 11.

Na druhou stranu je však nutno zmínit, že v první polovině 90. let došlo k poměrně významným změnám v etnickém složení Lotyšska. V roce 1994 se na lotyšském území nacházelo přibližně 54 % etnických Lotyšů.¹⁷ Hlavním důvodem pro snížení počtu potenciálních ne-občanů byla reemigrace. Část rezidentů přistěhovaných do Lotyšska během období sovětizace se navrátila do svých původních domovin. Dále ke snížení přispěl i odchod ruských vojáků a jejich rodinných příslušníků, který se uskutečnil právě v roce 1994.

3.3. Dynamika naturalizačního procesu

V následující kapitole se zaměřím na samotnou dynamiku lotyšského naturalizačního procesu. Kapitola je rozdělena do několika podkapitol: změny v legislativě zákona o občanství, jazykový zákon a jazyková otázka, vliv členství v EU a některé skutečnosti ze změn ekonomického charakteru. V podkapitolách budu analyzovat hlavní skutečnosti, které na vývoj počtu naturalizovaných osob mohly mít pozitivní nebo naopak negativní vliv.

¹⁶ Mark A. Jubulis, *Nationalism and Democratic Transition: The Politics of Citizenship and Language in Post-Soviet Latvia* (Lanham: University Press of America, 2001) 110.

¹⁷ Luboš Švec, *Dějiny pobaltských zemí* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996) 278.

3.3.1. Změny v legislativě Zákona o občanství

V prvních letech byl počet naturalizovaných osob poměrně nízký. To bylo způsobeno především komplikovaností naturalizačního procesu. Do roku 1998 se naturalizovalo pouhých 19 531 rezidentů (viz Příloha č. 15). Důvodem pro poměrně nízký počet naturalizovaných osob byla existence systému generačních oken, který jednotlivé žadatele rozděloval do několika skupin podle statusu a délky trvalého pobytu na lotyšském území. Délka trvalého pobytu byla počítána až od doby znovuoobnovení nezávislosti. Pro představu bych uvedla několik příkladů. Ne-občan, jehož širší rodinný kruh disponoval lotyšskou státní příslušností, mohl o občanství požádat již v roce 1995. Ne-občané, kteří se v Lotyšsku narodili, ale neměli lotyšskou státní příslušnost, mohli o občanství požádat nejdříve v období mezi roky 1996 a 2000. Ne-občané, kteří se do Lotyšska přistěhovali během sovětské okupace, si museli na občanství počkat minimálně do roku 2001.¹⁸ Naturalizační proces nebral ohledy na snahu o integritu osob žádajících o občanství. Jedinci, který nebyl plně integrován do lotyšské společnosti, mohlo být umožněno naturalizovat se dříve než již plně integrovanému jedinci.

Pro výše uvedená pravidla byl již od začátku spuštění naturalizace proces podroben domácí i zahraniční kritice. Zákon o občanství byl vnímán jako nejvíce kontroverzní zákon pobaltského prostoru. Kritizována byla především finanční i časová náročnost celého procesu. V neposlední řadě byl systém kritizován i za svou obtížnost. Vysoký komisař pro národnostní menšiny kritizoval především zkoušku z jazyka a historických reálií, které si, dle jeho názoru, vyžadovaly hlubší než pouhé základní znalosti.¹⁹ Systém generačních oken a další zmíněné aspekty výraznou měrou zpomalovaly dynamiku naturalizačního procesu. I přes nutnost liberalizace zákona vládnoucí kabinet tuto možnost odmítal. Premiér Guntars Krats několikrát zákon veřejně obhajoval a projednávání dodatků k zákonu v parlamentu vždy skončilo jeho odmítnutím.

Pro zvýšení dynamiky naturalizačního procesu se stal významným mezníkem rok 1998. První podstatnější náznaky změny byly patrné na začátku května, kdy parlament v prvním čtení schválil dodatky k zákonu o občanství. Na konci června bylo

¹⁸ Galbreath, „Nation-Building and Minority Politics in Post-Socialist States: Interests, Influences and Identities in Estonia and Latvia“, 175.

¹⁹ Helen M. Morris, „EU Enlargement and Latvian Citizenship Policy“, Centre for European Policy Studies, http://www.ecmi.de/fileadmin/downloads/publications/JEMIE/2003/nr1/Focus1-2003_Morris.pdf (staženo 15. 10. 2013).

k zákonu navrženo celkem 16 dodatků. Vláda byla k liberalizaci zákona dotlačena gradujícím konfliktem s Ruskou federací i zahraničním tlakem ze strany EU a OBSE (*Organization for Security and Co-operation in Europe*). EU vydala prohlášení, že reforma zákona o občanství je „klíčové kritérium k navázání přístupových jednání.“²⁰ K významným dodatkům patřilo například zrušení systému generačních oken či přidělování automatického občanství dětem narozeným na lotyšském území po roce 1991. Tato skutečnost nepatrně zvýšila počet naturalizovaných mezi červnem a červencem. Počet naturalizovaných se zvýšil z 235 na 359.

Druhým významným mezníkem mající vliv na dynamiku naturalizačního procesu byl podzim stejného roku. Na 3. října bylo naplánováno referendum, v němž občané schvalovali navržené změny. 53 % z celkových 73 % oprávněných voličů liberalizaci zákona podpořilo.²¹ Dodatky byly významným podmětem pro zvýšení počtu naturalizovaných. David J. Smith ve své knize *The Baltic States Estonia, Latvia and Lithuania* udává, že jenom za listopad a prosinec 1998 bylo podáno 2 049 přihlášek.²² Dle oficiálních statistik PLMP však tato hodnota bylo ještě vyšší – 2 217. Celkově se celoroční počet naturalizovaných zvýšil z 2992 (1997) na 4439 (1998). Nejvýraznější nárůst však byl, zaznamenám v letech 1999 a 2000. V roce 1999 se naturalizovalo 12 427 osob, o rok později se tato hodnota vyšplhala až na lokální maximum – 14 900 osob (viz. Příloha č. 15). Dle odborníků je však vysoký počet naturalizovaných v tomto roce způsoben již blížícím se vstupem republiky do EU a počáteční fází sociálně-integračních programů, které byly v tomto období spuštěny.²³

V pořadí třetím významným rokem pro změnu podmínek naturalizačního procesu se stal rok 2004. Změna se týkala potomků ne-občanů a dalších osob bez občanství mladších věkových kategorií. V roce 1998 byl parlamentem schválen dodatek k zákonu o občanství, který těmto jedincům umožňoval zjednodušené podmínky naturalizačního procesu. Podmínkou bylo, že se museli narodit po vyhlášení nezávislosti, tzn. po 21. srpnu 1991. Tato novela se však nesečkala s velkým úspěchem a lze tudíž tvrdit, že hlavní úspěch ve zvýšení počtu naturalizovaných osob na konci 90.

²⁰ Judith G. Kelly, *Ethnic Politics in Europe: The Power of Norms and Incentives* (New Jersey: Princeton University Press, 2004) 91.

²¹ Stephen Tierney, *Constitutional Referendums: The Theory and Practice of Republican Deliberation* (Oxford: Oxford University Press, 2012) 82.

²² David J. Smith, *The Baltic states: Estonia, Latvia and Lithuania* (London: Routledge, 2002) 79.

²³ Rechel, „Minority Rights in Central and Eastern Europe“, 141.

let vyplýval ze zrušení systému generačních oken. Do začátku roku 2004 se nechalo naturalizovat pouze 10 % z 20 000 dětí narozených po srpnu 1991.²⁴ Z tohoto důvodu byla na začátku roku 2004 spuštěna informační kampaň na podporu zvýšení počtu naturalizovaných osob. Ne-občanům byly rozeslány informace o této možnosti. Výsledkem bylo zvýšení počtu naturalizovaných této věkové kategorie. Do 31. prosince 2004 bylo nahlášeno 3 440 přihlášek na získání občanství.²⁵

3. 3. 2. Jazykový zákon a jazyková otázka

První kroky k jazykovému zákonu byly učiněny v roce 1988, kdy byla lotyšština uzákoněna jako jeden z úředních jazyků Lotyšské republiky. O čtyři roky později byly přijaty jednotlivé dodatky, které pozici lotyštiny stabilizovaly. Významnější návrhy na vytvoření nového jazykového zákona sice byly předloženy v roce 1995, živější diskuze však začala probíhat až v 2. polovině 90. let. Tehdejší premiér Guntars Krasts se domníval, že liberalizace zákona o občanství nemusí přinést motivaci rusky mluvící populace o integraci do společenských struktur republiky.²⁶ Významným nedostatkem u některých ne-občanů usilujících o získání občanství byla nedostatečná úroveň znalosti lotyštiny. I z tohoto důvodu byla v roce 1998 lotyšština uzákoněna jediným oficiálním jazykem používaným ve státní sféře a v soudnictví. 6. července 1999 byl přijat jazykový zákon, který mimo jiné uzákonil lotyštinu jako jediný oficiální jazyk i v soukromém sektoru. O týden později však byl tento návrh vetován nově zvolenou prezidentkou Vairou Vīķe-Freibergou. Konečný koncept jazykového zákona byl v Saeimu²⁷ schválen 9. prosince 1999. Jeho účinnost vstoupila v platnost 1. září 2000. V tomto konceptu se nakonec podařilo schválit uzákonění lotyštiny jako jediného oficiálního jazyka i v soukromé sféře. Zákon vyvolal značnou kritiku ze strany rusky mluvícího obyvatelstva. Kritika byla zaměřená, spíše než na samotný zákon, na návrh vládního předpisu týkajícího se provedení tohoto zákona.²⁸

²⁴ Imants Mežaraups, *How Democratic is Latvia: Audit of Democracy* (Riga: LU Akadēmiskais apgāds, 2005) 24.

²⁵ *Ibid.*, 24.

²⁶ Galbreath, „Nation-Building and Minority Politics in Post-Socialist states: Interests, Influences and Identities in Estonia and Latvia”, 181, 182.

²⁷ Název pro lotyšský parlament.

²⁸ Galbreath, „Nation-Building and Minority Politics in Post-Socialist States: Interests, Influences and Identities in Estonia and Latvia”, 183.

Jaký vliv mělo přijetí jazykového zákona na dynamiku naturalizačního procesu? Domnívám se, že spíše negativní. Jak již bylo výše zmíněno, významným nedostatkem velké části ne-občanů byla jejich nedostatečná znalost lotyštiny. Ze sčítání lidu z roku 1989 vyplynulo, že pouze 22,3 % etnických Rusů mluvilo lotyšským jazykem. V roce 2000 se tato hodnota zvýšila na 49,8 %.²⁹ Zpřísnění jazykového zákona posílilo jazykovou bariéru jako další významnou skutečnost ovlivňující dynamiku naturalizačního procesu. K primárním důvodům pro poměrně vysoké procento obyvatel nemluvící lotyšským jazykem patří: věk, finanční problémy a nedostatek praxe a zkušeností.³⁰

Avšak znalost lotyštiny umožňuje ne-občanům získat občanství i zvýšit jejich míru integrace do lotyšské společnosti. Lotyšské vlády se proto tuto problematiku snažily aktivně řešit. Již na samém počátku naturalizačního procesu byl zřízen Národní program pro školení lotyšského jazyka. Tento program je pod správou Ministerstva zahraničních záležitostí. Hlavním cílem tohoto programu, podporovaného OSN, Radou Evropy i OBSE, byl především pokrokovými metodami ne-občanům přiblížit lotyšský jazyk. Dalšími prostředky, kterými se snažily jednotlivé vlády zvýšit atraktivnost lotyštiny pro ne-občany, jsou jazykové kurzy či sociálně integrační programy. V neposlední řadě zde existuje tendence pozitivně diskriminovat starší obyvatelstvo. Jazyková naturalizační zkouška se skládá ze dvou částí – písemná a ústní. U ne-občanů starších 65 let je písemná část této zkoušky prominuta.³¹

3. 3. 3. Vliv vstupu do EU na dynamiku naturalizačního procesu

Oficiální přihlášku ke vstupu do EU podalo Lotyšsko v říjnu 1995. Na konci roku 1997 bylo členskými státy odsouhlaseno zahájení přístupových jednání s Lotyšskem. O rok později byla tato jednání zahájena a jejich ukončení proběhlo v roce 2000. Jak se členství země v EU projevilo na dynamice naturalizačního procesu? V 90. letech neměla přístupová jednání na dynamiku naturalizačního procesu přímý vliv.

²⁹ Vadim Poleshchuk, „Chance to Survive: Minority Rights in Estonia and Latvia”, Legal Information Centre for Human Rights, <http://www.lichr.ee/main/assets/L-3-eng.pdf> (staženo 14. 12. 2013).

³⁰ Galbreath, „Nation-Building and Minority Politics in Post-Socialist States: Interests, Influences and Identities in Estonia and Latvia” 182.

³¹ „Acquisition of the Citizenship of Latvia through Naturalization”, Office of Citizenship and Migration Affairs, <http://www.pmlp.gov.lv/en/Citizenship/Naturalizacija.html> (staženo 7. 3. 2013).

Z velké části to však bylo způsobeno tehdejší komplikovaností naturalizačního procesu. Významnější vliv na dynamiku se projevil v roce 2000. Jak již bylo výše naznačeno, je pravděpodobné, že zvýšení počtu naturalizovaných osob v období 2000 až 2005 bylo z velké části způsobeno právě vstupem do EU.

Významnější nárůst počtu podaných přihlášek k získání občanství byl zaznamenán na podzim 2003. Na konci září 2003 byl občany v referendu odhlasován vstup Lotyšska do EU. Po této skutečnosti se počet přijatých přihlášek více než zdvojnásobil. V období září až říjen 2002 bylo přijato 2 422 přihlášek. Ve stejném období o rok později bylo přijato přihlášek 5 159.³² Během období 2004 a 2005 docházelo k dalšímu dramatickému růstu počtu nově naturalizovaných. V roce 2004 bylo naturalizováno 16 064 osob. O rok později se tato hodnota vyšplhala až na absolutní maximum – 19 169 osob. Abychom však správně pochopili podstatu vlivu členství v EU na dynamiku lotyšského naturalizačního procesu, je třeba do této podkapitoly zahrnout i následující roky. V roce 2006 počet naturalizovaných klesl na 10 581, o rok později tato hodnota klesla na pouhé 3 308 osob. Důvodem pro tak dramatický pokles je pravděpodobně skutečnost, že ti, kteří se rozhodli podstoupit proces naturalizace, již tak učinili.

Z výše uvedených dat je jasně patrné, že členství v EU mělo v prvotní fázi pozitivní vliv na dynamiku naturalizačního procesu. Na druhou stranu je však nutno dodat, že tento pozitivní účinek měl negativní vliv na budoucí demografickou situaci země. Pokles ne-občanů souvisel s poklesem celkového počtu obyvatelstva. Část rezidentů odešla za prací do zahraničí. V první fázi byly pracovním migrantům zpřístupněny tři pracovní trhy – irský, britský a švédský. Během let 2003 a 2004 emigrovalo do zahraničí 2 594 rezidentů.³³ Jak bude v následující podkapitole naznačeno, nejvyšší počet nových přihlášek k získání občanství zaznamenala věková kategorie ve věku 18 až 30 let. Členství v EU pro ně znamenalo určitou jistotu na seberealizaci v profesní oblasti. Tato jistota jim však mohla být poskytnuta pouze v případě, že vlastnili lotyšského občanství. Pro Lotyšsko bylo tedy v období vstupu do EU charakteristické, že zemi opouštělo především ekonomicky aktivní obyvatelstvo.

---

³² Ainārs Lerhis, Andis Kudors, Ivars Indāns, *Outside Influence on the Ethnic Integration Process in Latvia* (Riga: Centre for East European Political Studies, 2007), 28.

³³ Regina Jozauska, *Demographic Situation: Present and Future* (Riga: Zinānte, 2006) 121.

V roce 2005 mělo Lotyšsko přibližně 2 302 000 milionů, což je o 4 800 osob méně než v předcházejícím roce.³⁴

3. 3. 4. Ekonomické vlivy na dynamiku naturalizačního procesu

První roky existence samostatného Lotyšska měly negativní vliv na pokles ekonomické úrovně země. Nově vzniklá Lotyšská republika se musela vypořádat s poklesem ekonomické úrovně, která byla vyvolaná oddělením oblasti od Sovětského svazu. Lotyšsko přišlo o hospodářskou podporu sovětského hospodářského prostoru a bylo potřeba hlubokých změn v restrukturalizaci ekonomiky, která byla dlouhé období zaměřená na centrální plánování.

První ekonomický faktor, o kterém se domnívám, že by mohl mít vliv na dynamiku naturalizačního procesu, je privatizační proces. Privatizace představovala akutní problém, který, jak se později ukázalo, byl dlouhodobého charakteru a jeho pozůstatky jsou viditelné i v současnosti. Do roku 1992 bylo privatizováno pouze 6 státních podniků z celkového počtu více než dva tisíce.³⁵ Pro zvýšení frekvence privatizačního procesu byla v roce 1994 založena neprofitní organizace Lotyšská privatizační agentura (*Latvian Privatization Agency*), která měla proces privatizace nastartovat.³⁶ V Lotyšsku se k privatizaci využívaly privatizační poukázky, které sloužily především k privatizaci akcií státních podniků, dále pak k privatizaci bytů a pozemků.³⁷ Každý rezident dostal jednu poukázku za každý rok, který prožil na lotyšském území a jednorázově dalších 15 poukázek.³⁸ Speciální podmínky byly vytvořeny pro rezidenty bez státní příslušnosti, kterým sice nebylo právo na účast v privatizačním procesu úplně odepřeno, byly však pro ně definovány jisté limitující podmínky. Podle zákona o privatizaci ne-občané dostávali méně poukázek než občané. Každý občan získal o výše zmíněných 15 poukázek více než ne-občan. Pokud se daný rezident bez státní příslušnosti narodil mimo hranice současného Lotyšska, ztratil dalších 5 poukázek. Pokud se rezident přistěhoval do Lotyšska po odchodu do důchodu

³⁴ibid., 122.

³⁵ „Postindependence Economic Difficulties“, Library of Congress Country Studies, [http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+lv0024\)](http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+lv0024)) (staženo 7. 12. 2013).

³⁶ Junior Davis, „Privatization and Regulation of Public Utilities in Latvia“, <http://www.sml.hw.ac.uk/cert-repec/wpa/1996/dp9614.pdf> (staženo 7. 12. 2013)

³⁷ „Postindependence Economic Difficulties“, Library of Congress Country Studies, [http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+lv0024\)](http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+lv0024)) (staženo 7. 12. 2013).

³⁸ibid.

(u mužů 60 a u žen 55 let), na poukázky neměl nárok. Tato podmínka se vztahovala i na jedince, kteří byli zaměstnání méně než 5 let.³⁹

Podle ministerstva privatizace bylo do března 1998 uděleno občanům 86,4 % veškerých poukázek. Zbytek (13,6 %) získali rezidenti bez státní příslušnosti.⁴⁰ Přibližně každý osmý ne-občan neměl na poukázky nárok. Toto omezení se týkalo přibližně 3,5 % všech rezidentů Lotyšska.⁴¹

Jaký vliv měla privatizace na dynamiku naturalizačního procesu? V prvních letech byl tento vliv nepatrný. Tato skutečnost vyplývala z přísných podmínek, který uchazeč o občanství musel splňovat. Naopak se domnívám, že pokud jedinec splňoval přísné naturalizační podmínky, mohla být vidina plnohodnotné účasti na privatizačním procesu významným podnětem k ucházení se o lotyšskou státní příslušnost. Jak již bylo v předchozím odstavci zmíněno, práva ne-občanů byla v této oblasti značně redukována. Ne-občané například nemohli vlastnit zemědělskou či hospodářskou půdu. Lze však očekávat, že tato skutečnost významněji neovlivňovala jejich každodenní život. Většina ne-občanů se totiž řadí do kategorie městského obyvatelstva. Podle šetření *Norbalt Survey* žilo v roce 1999 v hlavním městě přibližně 37 % ne-občanů.⁴² Dále většina ne-občanů pracovala v sekundárním sektoru hospodářství. Primární sektor byl většinou určen pro rezidenty se státní příslušností.

Podle finančních příjmů z privatizace státních podniků a dalších subjektů menších rozsahů lze za hlavní těžiště pokládat období 1996 až 1998. Tedy v období, kdy byly roční počty naturalizovaných na nízké úrovni a naturalizační proces se teprve začal rozjíždět. Domnívám se však, že i v následujícím období byl privatizační proces spíše doplňkovým důvodem pro získ občanství. Významnějším ekonomickým důvodem, zejména pro ekonomicky aktivní osoby, byl zisk přijatelně placeného zaměstnání.

Dalším faktorem, který byl silně ovlivněn změnou režimu, byla míra nezaměstnanosti. Po obnovení nezávislosti se míra nezaměstnanosti prudce zvýšila a

³⁹ Vladimirs Buzajevs, *Citizen of a Non-Existent State: The Long-Term Phenomenon of Mass Statelessness in Latvia* (Riga: Latvian Human Rights Committee, 2011) 31.

⁴⁰ „Comments on the List of Differences between the Rights of Latvian Citizen and Non-Citizen“, Latvian Human Rights Committee, http://www.minelres.lv/count/non_cit-rights_1.htm (staženo 8. 12. 2013).

⁴¹ Ibid.

⁴² Asnde Aasland, „Citizenship Status and Social Exclusion in Estonia and Latvia“, *The Journal of Baltic Studies* 33, č. 1 (2007): 61, <http://wokinfo.com/> (staženo 29. 10. 2013).

vyšplhala se prakticky z nuly až na 9,2 % (1999).⁴³ Od tohoto roku začala míra nezaměstnanosti pozvolna klesat. Dle EUROSTATU byla v roce 2005 registrovaná míra nezaměstnanosti 9,1 %.⁴⁴

Vyšší míra nezaměstnanosti je registrovaná u osob bez státní příslušnosti (viz Příloha č. 5). V roce 1997 byl v Lotyšsku jasně znatelný pokles v počtu nezaměstnaných ne-občanů. Tento pokles se však neprojevil v dynamice naturalizačního procesu a mohl mít za následek psychologický efekt, kdy se ne-občané více utvrdili v tom, že se občany stát nechtějí. V roce 1996 bylo v Saeimu schváleno nařízení, podle kterého byl nutným požadavkem k udělení statusu nezaměstnané osoby znalost lotyštiny. Tímto požadavkem bylo postiženo hlavně ruský mluvící obyvatelstvo. Tento čin lze pokládat za diskriminaci vůči rezidentům bez státní příslušnosti a byl odsouzen mezinárodními organizacemi. Pod jejich vlivem bylo nařízení následně zrušeno.⁴⁵

Míra nezaměstnanosti je úzce spojená s platovým ohodnocením i s pozicemi, který daný jedinec jako ne-občan může vykovávat. Všechny tyto faktory ovlivňovaly dynamiku naturalizačního procesu. Ne-občané nemohou vykonávat zaměstnání ve státní sféře. I přes tuto skutečnost však mnozí ne-občané nedosáhnou ani na některé pracovní příležitosti v soukromém sektoru. Jsou jim například odepřeny pracovní pozice jako – advokát, exekutor, či notář.⁴⁶ Důvodem je nedostatečná znalost jazyka. Ze šetření, které bylo provedeno v roce 2000, vycházelo, že přibližně 38 % ne-občanů nedosáhlo z důvodu nedostatečné znalosti jazyka na zaměstnání.⁴⁷

Obecně se vyšší míra nezaměstnanosti nachází v soukromém sektoru. Pokud daný rezident chtěl získat dobře placenou pracovní pozici v této sféře ekonomiky, je pravděpodobně, že získá občanství viditelně zvýší jeho šance. To platí především v regionech, ve kterých je registrovaná vyšší míra nezaměstnanosti v soukromém sektoru. Pro ne-občana tedy může být motivací získání občanství k rozšíření možných pracovních příležitostí i na státní sektor. Tato skutečnost byla potvrzena i statistikami,

⁴³ Ivo Krupenkovs, „Unemployment Problems in Latvia“, Ministry of Economy of the Republic of Latvia, <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/nispacee/unpan005870.pdf> (staženo 9. 12. 2013).

⁴⁴ „Unemployment by Sex and Age Group – Annual Average, %“, Eurostat, <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do> (staženo 14. 12. 2013).

⁴⁵ Vadim Poleshchuk, „Chance to Survive: Minority Rights in Estonia and Latvia“, Legal Information Centre for Human Rights, <http://www.lichr.ee/main/assets/L-3-eng.pdf> (staženo 14. 12. 2013).

⁴⁶ Seznam veškerých pracovních pozic, které ne-občané nemohou zastávat, se nachází v publikaci: Vladimirs Buzajevs, „Citizens of a Non-Existent State: The Long-Term Phenomenon of Mass Statelessness in Latvia“, 30.

⁴⁷ Vadim Poleshchuk, „Chance to Survive: Minority Rights in Estonia and Latvia“, Legal Information Centre for Human Rights, <http://www.lichr.ee/main/assets/L-3-eng.pdf> (staženo 14. 12. 2013).

kteřé říkají, že pro téměř 43 % ne-občanů je primární motivací pro naturalizaci nalézt dobře placené zaměstnání.⁴⁸ Naopak, pokud by se míra nezaměstnanosti snížila, je pravděpodobné, že by se snížil i počet naturalizovaných osob.⁴⁹

...

Na závěr uvedu stručnou rekapitulaci dynamiky naturalizačního procesu. Zvýšení zájmu o lotyšské občanství v době vstupu země do EU způsobilo skutečnost, že v roce 2004 převýšila skupina rusky mluvících občanů s lotyšským občanstvím skupinu rusky mluvících obyvatel bez občanství.⁵⁰ Během období 1995 až 2005 bylo občanství uděleno 104 521 žadatelům. 90 % z nich lze zařadit mezi rusky hovořící obyvatelstvo. 1. července 2005 bylo na lotyšském území registrováno 385 988 rusky mluvících ne-občanů. Téměř 75 % z nich bylo ruské národnosti. Dále pak následovala národnost běloruská a ukrajinská (viz Příloha č. 6). Oproti výchozí situaci, kdy se na lotyšském území nacházelo přibližně 700 000 rusky mluvících ne-občanů, je to pokles přibližně o 45 %. Je však nutno podotknout, že za snížením počtu obyvatelstva se mimo naturalizačního procesu skrývala i migrace a přirozená obměna obyvatelstva.

3.4. Rozbor charakteristik naturalizovaných osob

Následující podkapitola se podrobněji zaměřuje na charakteristické znaky osob, které se přihlásily o lotyšské občanství. Jak již bylo několikrát zmíněno, těmito znaky jsou pohlaví, věk a dosažené vzdělání. Analyzovaná data pochází z období 1996 až 2005. Pro rok 1995 nejsou podrobnější data k dispozici.

Jako první byla studována struktura uchazečů podle pohlaví. Z rozboru vyplynulo, že téměř dvě třetiny osob, které si ve studovaném období podaly žádost o občanství, bylo ženského pohlaví (viz Příloha č. 7). Jak si lze tento jev vysvětlit? Bohužel nelze jednoznačně určit věkovou kategorii, která mezi ženami dominuje. Toto zařazení by výrazně napomohlo k vysvětlení této skutečnosti. Domnívám se však, že tento jev lze částečně zdůvodnit mentalitou lotyšských žen. Ženy bývají podnikavější a

⁴⁸ „Latvia – Language Research“, U.S. English Foundation, <http://www.usefoundation.org/view/344> (staženo 7. 12. 2013).

⁴⁹ Artjoms Ivlevs, Roswitha M. King, „From Immigrants to Non-citizens: Political Economy of Naturalizations in Latvia“, <http://carecon.org.uk/DPs/1018.pdf> (staženo 7. 12. 2013)

⁵⁰ Ainārs Lerhis, Andis Kudors, Ivars Indāns, „Outside Influence on the Ethnic Integration Process in Latvia“, 29.

snáze se adaptují. Mladé ženy častěji navštěvují vysoké školy a dosahují tak vyšší vzdělanosti. Z tohoto důvodu jim do jisté míry neurčená státní příslušnost brání v jejich kariérním růstu. Dále se domnívám, že ženy nebývají vyhraněně proruské, jako je tomu v případě mužů.

Pokud bychom se podívali na vývoj počtu podaných žádostí specifikovaných podle pohlaví, zjistíme, že ženy reagovali na hlavní podněty ovlivňující dynamiku naturalizačního procesu o poznání více. V období mezi roky 1998 až 2000 organizace PLMP obdržela 21 759 žádostí od žen a 9 724 od mužů. Obdobná situace nastala i v období vstupu země do EU. Během období 2003 až 2005 si o občanství zažádalo 33 108 žen a 19 247 mužů. Tato data potvrzují výše zmíněné aspekty. Domnívám se, že vyšší počet naturalizovaných žen na konci 90. let potvrzuje jejich ne tak proruský postoj. Naopak počet naturalizovaných žen v době vstupu Lotyšska do EU potvrzuje skutečnost, že ženy jsou aktivnější a podnikavější.

Následující kategorie je míra vzdělanosti. Jednotlivé osoby byly rozděleny do čtyř kategorií: osoby se základním vzděláním, osoby se středoškolským vzděláním, osoby s vysokoškolským vzděláním a osoby bez vzdělání.

Nejvíce osob, které podaly žádost o občanství, ukončilo středoškolské nebo vysokoškolské vzdělání (viz Příloha č. 8). Za touto skutečností se nachází jednoduché vysvětlení. Pro osoby s vyšším dosaženým vzděláním bylo získání občanství vyšší prioritou než pro osoby s nižším dosaženým vzděláním nebo úplně bez vzdělání. Zisk občanství jim umožnilo ucházet se o lépe placené zaměstnání, které by jim se statutem ne-občana pravděpodobně nebylo poskytnuto. Dále se mohli ucházet o zaměstnání v oblastech, které jsou výhradně určeny lotyšským občanům. K těmto profesím lze například zařadit pracovní pozice v oblasti státní správy. Naopak nejméně osob se nacházelo v kategorii „bez vzdělání“. U této kategorie byla motivace získat občanství pouze minimální. Zisk občanství by jim nepřineslo významnější výhody.

U kategorie ne-občanů bez vzdělání nedošlo v období zrušení systému oken k nárůstu počtu podaných přihlášek. Mírné zvýšení bylo u této kategorie zjištěno od roku 2003. Počet osob se však zvýšil pouze o desítky. U ostatních kategorií bylo zjištěno zvýšení podaných přihlášek v obou obdobích. Lze tedy konstatovat, že zvýšení počtu je přímo úměrné s mírou vzdělanosti ne-občanů.

Poslední studovanou skupinou je věkové složení obyvatelstva. Rezidenti, kteří se ucházeli o lotyšské občanství, byli rozděleni do šesti kategorií: 15 – 17 let, 18 – 30 let, 31 – 40 let, 41 – 50 let, 51 – 60 let a rezidenti starší 61 let. V analýze chybí kategorie

osob mladších 15 let. Těmto osobám může být občanství uděleno pouze spolu s jejich zákonnými zástupci.⁵¹

Lze říci, že snaha o získání občanství klesala s věkem. Nejčastější věkovou skupinou, která o občanství požádala, byla kategorie 18 až 30 let (viz Příloha č. 9). Motivací této věkové skupiny bylo dobré uplatnění na pracovním trhu. Získání občanství jim k tomuto cíli může do jisté míry napomoci. Naopak nejnižší procento osob usilujících o občanství se nacházelo v kategoriích „nad 61 let“ a „15 – 17 let“. Pro nižší míru motivace u věkové skupiny obyvatel nad 61 let existuje několik vysvětlení. Pro tuto kategorii již mohlo být obtížné naučit se požadovaný jazyk i společenské a kulturní realie Lotyšska. Lotyšské úřady se jejich motivaci snažily zvýšit skutečností, že mohou skládat pouze jazykovou zkoušku. Další obtížnost lze nalézt v úspěšném složení jazykového testu. Lotyština se od ruštiny v mnohém liší, a proto mohl některé neobčany jazykový test od naturalizačního procesu odradit. Dále mohlo být studium jazyka pro některé i finančně náročné.⁵² Nejvýznamnější zvýšení počtu podaných přihlášek v této kategorii bylo způsobeno vstupem Lotyšska do EU. Vlivy ostatních podnětů na zvýšení počtu naturalizovaných zde nebyly tak zřetelné.

Naopak nízké procento naturalizovaných osob v kategorii 15 – 17 let se dá vysvětlit odlišnou skutečností. Dodatek k zákonu o občanství z roku 1998 umožňoval jedincům nejmladších věkových kategorií získat státní příslušnost bez podstoupení naturalizačního procesu. Tento dodatek se však až do roku 2004 nesetkal s významnější odezvou a ročně nebylo naturalizováno více jak tisíc rezidentů této věkové kategorie.

Na skutečnost vstupu do EU nejvíce zareagovala věková skupina 18 až 30 let, která zde pravděpodobně viděla potenciál v podobě lepších pracovních příležitostí. Naopak na skutečnost zrušení systému oken nejvíce zareagovaly starší věkové kategorie, konkrétně „31 až 40“ a „41 až 50“ let.

---

⁵¹ „Naturalization“ Office of Citizenship and Migration Affairs, <http://www.pmlp.gov.lv/en/home/citizenship/naturalisation/> (staženo 30. 11. 2013).

⁵² Galbreath, „Nation-Building and Minority Politics in Post-Socialist States: Interests, Influences and Identities in Estonia and Latvia“, 174.

4. Estonsko

4.1. Etnická situace Estonska

Vývoj národnostní struktury v Estonsku byl silně ovlivněn sovětskou okupací. Období 1940 až 1989 lze z demografického hlediska charakterizovat poklesem absolutního počtu Estonců a nárůstem rusky mluvícího obyvatelstva. V roce 1945 bylo 95 % obyvatelstva estonské národnosti. V roce 1989 se toto procento snížilo na 61,5 %.⁵³ Snížení počtu Estonců souviselo se dvěma skutečnostmi – sovětskou imigrací a se snižující se mírou úhrnné plodnosti. Nejnižší počet estonské populace byl registrován ve sčítání z roku 1959 (viz Příloha č. 11). Naopak procentuální zastoupení rusky mluvící populace se zvýšilo z 8,2 % (1934) na 35,2 % (1989).⁵⁴ Je však nutno podotknout, že oproti sousednímu Lotyšsku Estonsko vykazovalo nižší počet rusky mluvícího obyvatelstva. Dá se předpokládat, že v Estonsku nebyla rusifikační vlna tak úspěšná jako v Lotyšsku. Lotyšská komunistická strana byla v porovnání s estonskou daleko více spjatá s Kremlem. To vysvětluje skutečnost, že v Lotyšsku se během sovětského období nacházelo nejmenší procento podílu Lotyšů na členstvu strany. V letech 1959 až 1961 proběhla v Lotyšsku stranická čistka, která postihla na dva tisíce funkcionářů, kteří byli ve svých pozicích nahrazeni především rusky mluvící byrokracií. Litva, kde zůstalo procento původních obyvatel nejvyšší, měla také nejvyšší podíl litevských představitelů komunistické strany.⁵⁵

Po roce 1989 začal podíl etnických Estonců postupně narůstat a v roce 1994 se jich na estonském území nacházelo přibližně 64 %.⁵⁶ Následující přílohy (viz Příloha č. 12 a 13) znázorňují národnostní skladbu Estonska v letech 1989 a 2000. Data byla pořízena ze sčítání lidu.⁵⁷ Estonská národnostní skladba vykazuje po roce 1989 obdobný trend jako Lotyšsko. I zde během období 1989 až 2000 stoupl procento estonského obyvatelstva. Počet Estonců se zvýšil na úkor počtu rusky mluvícího obyvatelstva. Tato

⁵³ Wayne C. Thomson, „Citizenship and Borders: Legacies of Soviet Empire in Estonia“, *Journal of Baltic Studies* 29, č. 2 (1998). 111., <http://wokinfo.com/> (staženo 15. 10. 2013).

⁵⁴ „Population by Nationality“, Official Gateway to Estonia, <http://estonia.eu/about-estonia/country/population-by-nationality.html> (staženo 5. 2. 2013).

⁵⁵ *Ibid.*, 247.

⁵⁶ Švec, „Dějiny pobaltských zemí“, 278.

⁵⁷ „Aasta rahva ja eluandmete loendus“, Statistical Office of Estonia, <http://www.stat.ee/26266>, (staženo 5. 2. 2013).

„Eesti rahvastik rahvaloenduste andmetel“, Statistical Office of Estonia, <http://www.stat.ee/26332> (staženo 5. 2. 2013).

skutečnost může být vysvětlena již probíhajícím naturalizačním procesem i reemigrací sovětských přistěhovalců a sovětské armády. Naproti tomu se kategorie „ostatní“ ve sledovaném období mírně snížila. K nejvýznamnějším národnostním strukturám této kategorie patřili především Finové (z 1 % na 0,9 %), Tataři (z 0,3 % na 0,2 %) a Lotyšši (z 0,2 % na 0,17 %).⁵⁸

4.2. Situace před rokem 1995

V roce 1992 byl v Estonsku znovu obnoven předválečný zákon o občanství z roku 1938. Dle tohoto zákona získali občanství rezidenti, kteří občanství vlastnili před rokem 1940 a jejich přímí potomci.

Nárok na získání automatického občanství byl v roce 1992 udělen přibližně dvou třetinám z celkových 1,5 milionu obyvatel.⁵⁹ Zbylá třetina musela vyčkat na podmínky naturalizačního procesu. Je však nutno zmínit, že nemalá část potenciálních ne-občanů z Estonska odešla. Je odhadováno, že přibližně 113 tisíc rezidentů Estonsko opustilo mezi roky 1990 až 1998.⁶⁰ Většina z nich se zde nenarodila a v Estonsku se usídlila během období sovětské okupace. Důležitým mezníkem pro reemigraci se stal zejména rok 1994. Na konci srpna opustily estonské území poslední sovětské jednotky. I tak se však po vyřešení podmínek naturalizačního procesu a definování pojmu občan a ne-občan nacházelo na estonském území přibližně 400 tisíc osob bez státní příslušnosti.

Dále byl v roce 1993 schválen tzv. zákon o cizincích, který všem vlastníkům sovětského pasu nařizoval, aby předložili novou žádost o trvalý pobyt. Tento zákon nebral ohled na staré a nové přistěhovalce, popř. na integrující se a neintegrující se občany. Lze říci, že tato skutečnost měla negativní vliv na počet naturalizovaných.

4. 3. Dynamika naturalizačního procesu

Jako v předcházející kapitole, i zde zhodnotím vývoj dynamiky podle stanovených kritérií. Kritéria, která budou v této kapitole zmíněna, jsou totožná s těmi, které byly představeny v předchozích kapitolách. Jedná se o zákon o občanství a jeho

⁵⁸ „Population by Nationality“, Official Gateway to Estonia, <http://estonia.eu/about-estonia/country/population-by-nationality.html> (staženo 5. 2. 2013).

⁵⁹ „Citizenship – Estonia“, Official Gateway to Estonia, <http://estonia.eu/about-estonia/society/citizenship.html> (staženo 2. 12. 2012).

⁶⁰ Ibid.

legislativní změny, dále pak o jazykový zákon a jazykovou situaci země, vstup země do EU a další důvody ekonomického charakteru.

4.3.1. Změny v legislativě Zákona o občanství

Na začátku roku 1995 byl přijat nový zákon o občanství, který vešel v platnost 1. dubna 1995. Původní návrhy k zákonu pramenily z uvolnění i zpřísnění původního zákona. Podle těchto návrhů měla být délka minimálního pobytu na estonském území prodloužena na 10 let. Na druhou stranu měl tento zákon zmírnit naturalizační podmínky pro nejmladší věkové kategorie. Rodiče bez státní příslušnosti by tak mohli zažádat o občanství pro své potomky.⁶¹

Nakonec byl zákon přijat s těmito významnějšími změnami. Minimální délka pobytu byla prodloužena z 2 na 5 let. Dále zákon stanovil další povinnou součást naturalizačního procesu – test z kulturních a společenských reálií Estonska.

Nový zákon o občanství měl poměrně významný vliv na dynamiku naturalizačního procesu. Na jednu stranu se zvýšil počet naturalizovaných osob mladších 15 let. Jejich absolutní počet se zvýšil z 2 346 (1994) na 5 627 (1995) osob. Celkově však zákon zpřísnil naturalizační podmínky a je pravděpodobné, že toto zpřísnění bylo důvodem pro snížení celkového počtu naturalizovaných osob v roce 1995. Oproti roku 1994 klesl v roce 1995 počet naturalizovaných z 22 474 na 16 674. Procentuálně počet naturalizovaných klesl o více než 25 %.

První významnější dodatek k zákonu o občanství byl uzákoněn na konci 90. let. V Riigikogu⁶² byl v roce 1998 schválen dodatek k zákonu o občanství, který vešel v platnost 12. července 1999. Dodatek byl navrhován především zahraničními subjekty, které se domnívaly, že prostřednictvím naturalizace bude možné nastartovat ekonomickou a sociální integraci ne-občanů do struktur estonské společnosti. K zahraničním subjektům se řadily především organizace OBSE a EU. Tento tlak se ukázal jako nejúčinnější, neboť vstup do EU byl pro Estonsko jednou z hlavních priorit.⁶³ Tento dodatek byl zaměřen na děti, které se na estonském území

---

⁶¹ Olga Brabcová, „Osoby bez státní příslušnosti – případ Estonska“ (dilmová práce, Univerzita Karlova, 2011) 47.

⁶² Název pro estonský parlament.

⁶³ Galbreath, „Nation-Building and Minority Politics in Post-Socialist States: Interests, Influences and Identities in Estonia and Latvia“ 267.

narodily po 26. únoru 1992. Pokud jejich zákonní zástupci žili na estonském území déle než 5 let, mohli o občanství zažádat bez požadavku absolvování naturalizační zkoušky.⁶⁴ Dále se čekací lhůta na získání občanství pro děti zkrátila z jednoho roku na 6 měsíců.

Primárním cílem této novely bylo usnadnění naturalizačního procesu, které by posléze vedlo k zvýšení počtu nově naturalizovaných jedinců mladších věkových kategorií a jejich následnou plnou integraci do estonské společnosti. Povedl se tento záměr? Pokud bychom analyzovali data o naturalizaci pro všechny věkové kategorie, zjistíme, že celkový počet naturalizovaných se snížil. V roce 2000 se naturalizovalo 3 425 osob. Téměř 60 % z nich však byly osoby mladší 15 let. Obdobná situace nastala i v roce 2001. V celoročním počtu naturalizovaných v tomto roce se nacházelo 55 % osob mladších 15 let. Celkově v období 2000 až 2005 získalo občanství 12 531 osob mladších 15 let. Z toho lze usuzovat, že tato novela zákona měla své opodstatnění a napomohla ke snížení počtu ne-občanů nejmladších věkových kategorií.

Druhý významný dodatek k zákonu o občanství byl schválen v roce 2000. Dodatek byl zaměřen na speciální podmínky v naturalizačním procesu pro skupinu handicapovaných rezidentů. Naturalizační proces této skupiny obyvatelstva byl i před novelou o něco mírnější než pro ostatní ne-občany, teď však plně respektoval znevýhodnění těchto ne-občanů. Rezidenti se sluchovým, řečovým či zrakovým postižením, kteří se prokázali zdravotním průkazem, byli osvobozeni od testu z jazykových znalostí či od testu z kulturních a společenských reálií Estonska.⁶⁵ Od roku 2001 do roku 2005 této možnosti využilo 648 osob bez státní příslušnosti.⁶⁶ Domnívám se, že liberalizace zákona pro tuto určitou skupinu byla vítaná a počet naturalizovaných této specifické skupiny rok od roku stoupá.

---

⁶⁴ „Citizenship - Estonia“, Official Gateway to Estonia, <http://estonia.eu/about-estonia/society/citizenship.html> (staženo 2. 12. 2012).

⁶⁵ Rainer Bauböck, Bernhard Perchinig a Wiebke Sievers, *Citizenship Policies in the New Europe* (Amsterdam: Amsterdam University Press, 2007) 47.

⁶⁶ Vadim Poleshchuk, „Estonian Minority Population and Non-Discrimination“, Legal Information Centre for Human Rights, <http://www.lichr.ee/main/assets/cerd-final.pdf> (staženo 29. 10. 2013).

4. 3. 2. Jazykový zákon a jazyková otázka

V roce 1989 byl schválen jazykový zákon, který prakticky zrovnoprávnil estonštinu s ruštinou. První významná změna v oblasti jazykového zákona přišla v roce 1995. V lednu byl přijat nový jazykový zákon, který estonštinu uzákonil jako jediný oficiální jazyk pro státní sféru. Ostatní jazyky byly definovány jako jazyky cizí.⁶⁷

Obdobně jako u Lotyšska, i v případě Estonska, byla problematika neznalosti jazyka úzce spjatá s problematikou občanství. Pro Estonsko byl ve studovaném období charakteristický značný negativismus ze strany rusky mluvícího obyvatelstvo naučit se úředně uznávaný jazyk. Z výsledku analýzy *Integration Monitoring*, která byla provedena v roce 2002, vycházelo, že 61 % ne-občanů není schopno se naučit estonštinu na patřičné úrovni.⁶⁸ Z části to může být způsobeno skutečností, že estonština jako ugrofinský jazyk je pro rusky mluvící rezidenty příliš náročná. Navíc v minulosti nebyla podpora výuky estonštiny brána příliš na zřetel. Estonská vláda poskytovala žadatelům o občanství bezplatně 10 hodin výuky estonštiny.⁶⁹ Toto množství však nemohlo stačit a žadatelé si tudíž museli další jazykové kurzy připlatit.

Dále je potřeba brát v úvahu i geografickou koncentraci rusky mluvícího obyvatelstva. Pokud je v daném regionu rusky mluvící obyvatelstvo v menšině, integrace probíhá snadněji. To samé pravidlo platí i v opačném vztahu. Tento případ lze demonstrovat na severovýchodě země (region Ida-Viurmaa), kde se nachází nejvýznamnější procento rusky mluvícího obyvatelstva. Především ve významných průmyslových městech této oblasti jsou Estonci v menšině. Primárním dorozumívacím jazykem je zde ruština a ne-občané z této oblasti tudíž nejsou motivováni naučit se estonštinu, popř. ucházet se o získání estonské státní příslušnosti. Tento předpoklad byl potvrzen i sčítáním obyvatelstva z roku 2000, jehož výsledky potvrdily, že v regionu Ida-Viurmaa se v tomto období nacházelo pouze 20 % estonsky mluvícího obyvatelstva.⁷⁰

⁶⁷ Rechel, „Minority Rights in Central and Eastern Europe“, 108.

⁶⁸ „Estonian Minority Population and Non-Discrimination“, Legal Information Centre for Human Rights, <http://www.lichr.ee/main/assets/cerd-final.pdf> (staženo 29. 10. 2013).

⁶⁹ Břetislav Dančák, *Pobaltí v transformaci: Politický vývoj Estonska, Litvy a Lotyšska* (Brno: Mezinárodní politologický ústav, 1999) 41.

⁷⁰ Hill Kulu, Tiit Tammaru, „Diverging Views on Integration in Estonia: Determinants of Estonian Language Skills among Ethnic Minorities“, *Journal of Baltic Studies* 35, č. 4 (2004): 387., <http://wokinfo.com/> (staženo 15. 10. 2013).

Dle šetření, které bylo provedeno v roce 1995, bylo zjištěno, že například 40 % rusky mluvícího obyvatelstva estonštinu neovládalo a nemělo v úmyslu se tento jazyk naučit. Pouze u 25 % veškerého rusky mluvícího obyvatelstva byla znalost estonštiny na vyšší úrovni.⁷¹ Tyto údaje byly potvrzené i statistikami, které říkaly, že znalost estonštiny byla v roce 1989 u ne-občanů 14 %. Ze sčítání obyvatelstva z roku 2000 bylo zjištěno, že tento podíl narostl na 37 %.⁷²

Je však nutno uvést, že v případě Estonska nemusí míra znalosti jazyka korelovat se získáním občanství. To lze odůvodnit významnou skutečností, že poměrně významná část obyvatelstva získala občanství bez složení zkoušky z požadované úrovně jazyka. Tento fakt lze demonstrovat například na výše zmíněném dodatku k zákonu o občanství. Nelze totiž vyloučit, že ne-občané mladších 15 let, kteří byli od roku 1999 naturalizováni bez jazykové zkoušky, ovládají estonštinu na patřičné úrovni. I zde však platí, že vyšší procento estonsky mluvících rezidentů se nachází v mladších věkových kategoriích. V estonských školách je povinná výuka estonštiny. Velmi však záleží na tom, jakou úroveň daná škola má a jak jsou její učitelé k výuce estonštiny kvalifikovaní. Naopak nízké procento estonsky mluvících se nachází u starších věkových kategorií. U lidí starších věkových kategorií se i z důvodů neznalosti jazyka objevuje pouze nízká míra motivace k získání občanského statusu. I proto byla těmto lidem udělena výjimka v podobě osvobození od jazykových testů. Z výše uvedených argumentů lze proto konstatovat, že míra znalosti estonštiny do značné míry koreluje s věkem.

Také Estonsko si uvědomilo nutnost pozvednutí znalosti estonštiny mezi komunitou ne-občanů. V roce 2000 byl spuštěn státní program „*Integrace do estonské společnosti 2000 – 2007*“. Jedním z jeho primárních cílů bylo i pozvednutí znalostí estonského jazyka mezi lidmi bez státní příslušnosti. Důraz byl kladen především na vzdělávání dětí a jazykové kurzy pro dospělé. Program jim měl zajistit znalost estonštiny na úrovni potřebné pro každodenní situace a komunikaci spojenou se zaměstnáním.⁷³ Tento program však byl poměrně finančně náročný. Například v roce 2004 byla na podporu jazykového vzdělávání pro ne-občany vynaložena částka 5,3

---

⁷¹ Baubóková, Perchinig, Sievers, „Citizenship Policies in the New Europe“ 114.

⁷² Gabrielle Hogan-Brun, et al., eds., *Language Politics and Practices in the Baltic States* (Tallinn: Tallinn University Press, 2009) 101.

⁷³ „The State Programmed 'Integration in Estonian Society 2000 - 2007', Estonian Ministry of Culture, http://www.kul.ee/webeditor/files/integratsioon/sip_summary111.pdf (staženo 12. 10. 2013).

milionů eur.⁷⁴ Je pravděpodobné, že ne-občané využili nabídku jazykového vzdělávání z důvodu zlepšení jejich postavení v souvislosti se vstupem republiky do EU.

4. 3. 3. Vliv vstupu do EU na dynamiku naturalizačního procesu

Oficiální přihláška pro vstup Estonska do EU byla podaná v listopadu 1995. Obdobně jako u Lotyšska, i v případě Estonska, byla přístupová jednání schválená v roce 1997, zahájena v roce 1998 a ukončená v roce 2000. Po oficiálním schválení vstupu Estonska do EU však nebyl zaznamenán významnější nárůst počtu nově naturalizovaných a roční počet naturalizovaných se v období 1999 – 2003 pohyboval okolo 3 až 4 tisíc osob.

Referendum pro vstup proběhlo v polovině září 2003. Občané se sice rozhodli pro vstup země do EU, toto rozhodnutí však bylo pouze formálního charakteru a rozhodující slovo měl estonský parlament. Po zveřejnění výsledků hlasování došlo k mírnému zvýšení počtu naturalizovaných osob. Měsíční počet přihlášek pro získání estonské státní příslušnosti vzrostl z přibližně 300 na 500.⁷⁵ Významnější nárůst však byl zaznamenán až v období před samotným vstupem země do EU. V roce 2004 bylo naturalizováno 6 523 osob, o rok později se jejich počet vyšplhal až na počet 7 072 osob (viz Příloha č. 15). Počet přijatých přihlášek vzrostl ze 4 920 (2003) na 6 917 (2004).⁷⁶

Období vzrůstu však bylo rychle vystřídáno opětovným poklesem. Již v roce 2006 začal počet naturalizovaných opět klesat. V následujícím roce se jejich počet snížil na 4 228 nových žadatelů. Lze tudíž předpokládat, že členství v EU mělo pozitivní vliv na dynamiku naturalizačního procesu. Tento vliv však byl pouze dočasný, pravděpodobně způsobený snahou ne-občanů zlepšit svojí ekonomickou situaci. Obdobně jako u Lotyšska, tak i v případě Estonska, lze předpokládat, že ti rezidenti, kteří se chtěli stát občany, již naturalizační proces podstoupili. Proto se počet přihlášek k naturalizačnímu procesu snižuje a i v budoucnu bude jejich počet nadále klesat.

Stejně jako v případě Lotyšska je pravděpodobné, že ne-občané, kteří v období kolem vstupu země do EU zažádali o estonské občanství, byli motivováni ziskem

⁷⁴ „Statement by the Delegation of Estonia“, Organization for Security and Co-operation in Europe, <http://www.osce.org/eea/15116> (staženo 28. 7. 2013).

⁷⁵ Mari Neljas, e-mailová zpráva adresovaná autorovi, 21. srpna 2013

⁷⁶ Ibid.

pracovních příležitostí v zahraničí. Lidé bez státní příslušnosti by totiž po vstupu země do EU neměli na získání pracovních příležitostí nárok. Pro pracovní migranty byly po květnu 2004 zpřístupněny pracovní trhy ve Velké Británii, Švédsku a v Irsku. Nelze však zjistit věkovou kategorii, která na vstup do EU zareagovala nejvíce. Bohužel estonské úřady poskytují pouze celkové počty naturalizovaných osob, které jsou rozděleny do dvou skupin: osoby mladší 15 let a osoby starší 15 let. Nelze tudíž zjistit podrobnější informace týkající se věku, vzdělání či pohlaví. Ze statistik však vyplývalo, že přibližně 45 % ne-občanů uvažovalo v době vstupu země do EU o emigraci.⁷⁷ Z této hodnoty lze usuzovat, že vstup Estonska do EU zvýšil snahu ne-občanů získat občanství.

4. 3. 4. Ekonomické vlivy na dynamiku naturalizačního procesu

Obnova nezávislosti Estonska s sebou přinesla obdobné problémy, se kterými se muselo potýkat i sousední Lotyšsko. Bylo zde zapotřebí přeorientovat ekonomiku z centrálně plánované na ekonomiku tržní. Také hospodářská situace se v Estonsku po obnovení nezávislosti zhoršila. Zde však pokles ekonomické úrovně nebyl tak významný jako v případě jejího jižního souseda. V rámci pobaltského prostoru Estonsko zažilo nejnižší snížení hrubého domácího produktu. V období 1990 až 1992 se HDP snížilo o 39,7 %.⁷⁸

Jednou z nejdůležitějších ekonomických změn, se kterou se Estonsko muselo vypořádat, byl proces privatizace. Program malé privatizace byl spuštěn v roce 1994. Estonský typ privatizace se nesl v obdobném duchu jako v Lotyšsku. Privatizace byla rozdělena do několika vln. Všechny z nich však měly pro ne-občany diskriminující podmínky. Na této skutečnosti se do značné míry podílel trend estonské politiky v první polovině 90. let, který se zaměřoval především na prosazení zájmů Estonců.⁷⁹

K privatizaci mohli občané využít tzv. privatizační kupony, se kterými mohli získat akcie určitých estonských společností. Na kupony měl nárok rezident starší 18 let

⁷⁷ Vadim Poleshchuk, „Estonian Minority Population and Non-Discrimination“, <http://www.lichr.ee/main/assets/cerd-final.pdf> (staženo 29. 10. 2013)

⁷⁸ Švec, „Dějiny Pobaltských zemí“, 227.

⁷⁹ Marina Pavlova-Silvanskaja, „Minorities and Majorities in Estonia: Problems of Integration at the Threshold of the EU“, European Centre for Minority Issues, http://www.ecmi.de/uploads/tx_lfpubdb/report_2.pdf (staženo 18. 12.2013)

s trvalým pobytem na území republiky. Počet poukázek pro jednoho rezidenta vyplýval z počtu odpracovaných let během období 1. ledna 1945 až 1. ledna 1992.⁸⁰

Privatizace měla na ne-občany negativní dopad. Zákon o privatizaci ze 17. června 1993 stanovil pro ne-občany jasné podmínky: rezidenti bez státní příslušnosti se sice mohli aktivně účastnit privatizačního procesu, byly ovšem pro ně definovány limitující podmínky.⁸¹ Tento zákon umožňoval zakázat některým z ne-občanů účast na procesu privatizace. Dále ne-občané neměli nárok na poukázky, a pokud se chtěli privatizačního procesu účastnit, museli mít k dispozici významnější finanční obnos. V neposlední řadě se ne-občané nemohli účastnit privatizace, která odstátňovala pozemky.⁸²

Z tohoto pohledu na problematiku není vyloučené, že možnost vlastnit majetek mohla mít pozitivní dopad na dynamiku naturalizačního procesu. Rezidenty bez státní příslušnosti mohla možnost účastnit se privatizačního procesu motivovat k získání občanství. Hlavní těžiště privatizace se sice nacházelo v období 1999 až 2001, významné procento privatizovaných subjektů se však privatizovalo i v období 1995 až 1998. Navíc podmínky naturalizačního procesu byly v první polovině 90. let poměrně mírné. Domnívám se, že tento pozitivní účinek privatizace na dynamiku naturalizačního procesu se v roce 1996 mohl zvýšit. Tento rok bylo i ne-občanům umožněno získat poukázky potřebné k privatizaci. V roce 1997 však počet naturalizovaných osob významně poklesl. Lze tudíž předpokládat, že možnost ne-občanů disponovat s privatizačními poukázkami se na dynamice naturalizačního procesu neprojevila.

Dalším procesem, který lze zařadit do ekonomických faktorů ovlivňujících dynamiku naturalizačního procesu a hospodářský vývoj země, bylo kolísání nezaměstnanosti. Po obnovení nezávislosti bylo Estonsko postiženo zvýšenou mírou nezaměstnanosti. Pro 90. léta je charakteristický stabilní nárůst míry nezaměstnanosti. Tento trend přetrvával až do roku 2000. Poté začala míra nezaměstnanosti pozvolna klesat a v roce 2005 se pohybovala okolo hodnoty 8 %.⁸³

---

⁸⁰ Paul Haure, Judy Batt, Saul Estrin, *Reconstituting the Market: The Political Economy of Microeconomic Transformation* (London: Routledge, 1999) 211.

⁸¹ Christopher Panico, „Integrating Estonia’s Non-Citizen Minority“, Helsinki Watch, http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/ESTONIA93O_0.PDF (staženo 6. 12. 2013).

⁸² Snežana Trifunovska, *Minorities in Europe: Croatia, Estonia and Slovakia* (Hague: T.M.C. Asser Institut, 1999) 137.

⁸³ „Unemployment by Sex and Age Group – Annual Average, %“, Eurostat, <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do> (staženo 14. 12. 2013).

Vyšší míra nezaměstnanosti je tradičně registrovaná u rezidentů bez státní příslušnosti. Ve studovaném období se pohybovala přibližně okolo 13 % (viz Příloha č. 14).⁸⁴ Nejvyšší míra nezaměstnanosti je registrovaná v regionu Ida-Virumaa. Lze však předpokládat, že tato skutečnost není způsobená vysokým podílem rusky mluvících obyvatel v oblasti. Primárním důvodem této skutečnosti je spíše její hospodářský charakter. Hospodářství zde bylo tradičně zaměřené na střední a těžký průmysl. Místní podniky však po roce 1991 nebyly profitující a byly hromadně zavírány. Na druhou stranu se však domnívám, že k dlouhodobě vysoké nezaměstnanosti v této oblasti přispívá i nízká motivace ne-občanů zlepšit své ekonomické postavení.

Nejvyšší míra nezaměstnanosti u ne-občanů se ve studovaném období objevovala v kategorii 15 až 24 let. V roce 2005 bylo více než 30 % nezaměstnaných z této věkové kategorie.⁸⁵ S vyšší mírou nezaměstnanosti úzce souvisí i zaměstnanost a pracovní uplatnění ne-občanů. Jak již bylo zmíněno, rezidentům bez státní příslušnosti není umožněno vykonávat určitá zaměstnání. Podle estonské ústavy by pracovní pozice ve státní a místní správě mohly být ve výjimečných případech obsazovány i rezidenty bez státní příslušnosti.⁸⁶ V praxi se však tato skutečnost stává pouze zřídka a lze tedy konstatovat, že tyto pracovní pozice jsou určeny pouze pro etnické Estonce a další rezidenty ostatních národností disponujících občanstvím. Dále se některé vyloučené pracovní pozice nacházejí i v soukromé sféře. Ne-občan například nemůže pracovat jako notář, exekutor nebo vedoucí přístavů.⁸⁷ I přesto však zůstává škála pracovních pozic, které ne-občan může vykonávat, široká. Je však nutno dodat, že osoba bez státní příslušnosti je za vykonanou práci finančně méně ohodnocená než osoba s občanstvím. Tato skutečnost by mohla vést ke zvýšené motivaci zisku občanství.

Ze sčítání lidu z roku 2000 vycházelo, že nejvýznamnější skupina ne-občanů se nacházela ve věkové kategorii 30 – 59 let (45 %). Následuje pak kategorie mladších 29 let (40 %) a kategorie starších 60 let (15 %).⁸⁸ Lze tedy konstatovat, že převážná část

---

⁸⁴ „Trends in Labor Market Participation, Income and Job Satisfaction among Non-Nationals“, European Working Conditions Observatory, <http://www.eurofound.europa.eu/ewco/2006/07/EE0607019I.htm> (staženo 5. 12. 2013).

⁸⁵ Vadim Poleshchuk, „Chance to Survive: Minority Rights in Estonia and Latvia, Legal Information for Human Rights, <http://www.lichr.ee/main/assets/L-3-eng.pdf> (staženo 14. 12. 2013).

⁸⁶ Trifunovska, „Minorities in Europe: Croatia, Estonia and Slovakia“, 134.

⁸⁷ Vadim Poleshchuk, „Chance to Survive: Minority Rights in Estonia and Latvia, Legal Information for Human Rights, <http://www.lichr.ee/main/assets/L-3-eng.pdf> (staženo 14. 12. 2013).

⁸⁸ Vadim Poleshchuk, „Non-citizens in Estonia“, Legal Information Centre for Human Rights, <http://www.lichr.ee/main/assets/non-citizens.pdf> (staženo 17. 10. 2013).

ne-občanů se nacházela v ekonomicky aktivním věku. Z toho by se dalo vyvozovat, že pro tyto kategorie by měl být zisk občanství spojený s lepším platovým ohodnocením motivující. Jak je tedy možné, že lepší platové ohodnocení pro ne-občany motivující není? Do této problematiky totiž vstupují další významné faktory – úroveň vzdělání a znalost jazyka. Jak již bylo výše naznačeno, motivace zisku občanství klesá s dosaženou mírou vzdělání daného respondenta. Dle výsledků ze sčítání lidu z roku 2000 vycházelo, že většina rezidentů bez státní příslušnosti dosáhla maximálně na středoškolské vzdělání. Druhým (dle mého pohledu významným faktorem) je znalost estonštiny. Pro většinu kvalifikovanějších zaměstnání s lepším platovým ohodnocením je požadovaná znalost estonštiny. Domnívám se, že nízká znalost estonštiny negativně ovlivňuje dynamiku naturalizačního procesu a potvrzuje tak skutečnost, že počet naturalizací je do jisté míry determinován mírou znalosti estonštiny mezi populací ne-občanů. Většina rezidentů bez státní příslušnosti tak pracuje v oblasti průmyslu, kde znalost estonského jazyka není tolik vyžadovaná.

...

V období 1995 až 2005 bylo v Estonsku uděleno 89 981 občanství. Více jak třetina z nich byla udělena v období 1995 a 1996. V období 2003 až 2005, které v případě Estonska můžeme pokládat za období ovlivněné vstupem země do EU, bylo naturalizováno 17 301 osob, což představuje necelých 20 % z celkového počtu. Naopak v období 1995 až 1997 bylo naturalizováno 47 571, což představovalo necelých 53 % z celkového počtu naturalizovaných. Z toho vyplývá, že vstup do EU znamenal jisté oživení zájmu o estonské občanství. Vstup však neměl na dynamiku naturalizačního procesu tak podstatný vliv, jak by se na první pohled dalo předpokládat. Pravděpodobně to bylo způsobeno liberálnějšími požadavky naturalizačního procesu. K 1. květnu 2004 se na estonském území nadále nacházelo přibližně 160 000 lidí bez státní příslušnosti. V porovnání s počátečním stavem populace ne-občanů poklesla přibližně o 60 %. Je však nutno podotknout, že i zde na dynamiku naturalizačního procesu působila migrace a přirozená obměna obyvatelstva.

5. Výsledky komparační analýzy

Následující kapitola se zaměřuje na komparaci zjištěných výsledků. Kritérii pro komparaci byly rozdíly a podobnosti vlivu zákona o občanství na dynamiku naturalizačního procesu, dále pak jazykový zákon a jazyková otázka, vstup zemí do EU, ekonomické faktory a jejich vlivy. Za ekonomické faktory byly zvoleny: privatizační proces a nezaměstnanost spojená s uplatněním na pracovním trhu.

Lotyšský naturalizační proces se vyznačoval značnou nestabilitou a výkyvy v počtu naturalizovaných v jednotlivých letech. Na počátku byl počet naturalizovaných jedinců nízký. To bylo dáno tzv. systémem generačních oken, který ne-občany rozděloval do kategorií podle věku a délky pobytu. Některým osobám znemožňoval o občanství požádat. Zrušení systému generačních oken se výrazným způsobem projevilo na dynamice naturalizačního procesu. Paul A. Goble v reakci na zrušení systému oken poznamenal, že tuto skutečnost lze definovat „*jako bod zvratu lotyšské politiky ve vztahu k populaci ne-občanů.*“⁸⁹ Další dodatky k zákonu o občanství již tak velký vliv na dynamiku naturalizačního procesu neměly a jejich účinek se projevil spíše lokálně a u vybraných věkových skupin.

Naproti tomu v Estonsku byla situace odlišná. První období estonského naturalizačního procesu se vyznačovalo vysokým počtem jedinců, kteří získali občanství. Ze statistik vycházelo, že 60 % ne-občanů, kteří byli naturalizováni v období mezi roky 1992 až 2005 se o občanství přihlásilo právě v letech 1992 až 1996. V roce 1995 byly významnou měrou změněny požadavky pro získání občanství. Tato změna se v naturalizačním procesu výrazněji projevila až v roce 1997 jasně zřetelným propadem v počtu naturalizovaných osob. (viz Příloha č. 15). Ostatní dodatky k zákonu o občanství neměly na dynamiku naturalizačního procesu tak výrazný vliv a jejich účinek se projevil spíše lokálně, u určitých věkových či vybraných sociálních skupin (viz. Podkapitola 4. 3. 1.). Z výše zmíněných skutečností lze usuzovat, že jednotlivé dodatky k zákonu o občanství měly v případě Lotyšska významnější vliv na dynamiku naturalizačního procesu.

Vliv jazykového zákona a jazykové znalosti ne-občanů na dynamiku naturalizačního procesu představoval v obou zemích dlouhodobý problém. V Lotyšsku

---

⁸⁹ Galbreath, „Nation-Building and Minority Politics in Post-Socialistic States: Interests, Influences and Identities in Estonia and Latvia“, 179.

byla diskuze týkající se přijetí jazykového zákona, který definoval lotyštinu jediným oficiálním jazykem země, daleko živější než v případě severního souseda. Samotný jazykový zákon byl schvalován v několika fázích, což do jisté míry negativně ovlivnilo dynamiku naturalizačního procesu. Naopak v Estonsku byl tento zákon bez výraznějších problémů schválen již v polovině 90. let.

Naopak Estonsko má vůči Lotyšsku jednu podstatnou nevýhodu, která snižuje procento estonsky mluvících ne-občanů a pravděpodobně i dynamiku naturalizačního procesu. V Estonsku byly zjištěny regiony, kde rusky mluvící obyvatelstvo tvoří významnou majoritu. Rusky mluvící ne-občané v těchto regionech neměli motivaci k integraci do společenských struktur Estonska. I z tohoto důvodu nebyla estonština uzákoněná jako jediný oficiální jazyk pro soukromou sféru. Evropská komise charakterizovala zvýšení znalosti estonštiny jako „*hlavní skutečnost vedoucí ke zrychlení tempa naturalizace, která by následně vedla ke zvýšení společenské integrace*“⁹⁰.

Třetí analyzovaný aspekt, který byl zkoumán, byl vstup obou zemí do EU. V případě Lotyšska měl vstup významný dopad na dynamiku naturalizačního procesu. Nejvýznamnější vliv mělo období 2004 až 2005. Avšak nárůst počtu naturalizovaných byl jasně patrný již ve fázích přístupových jednání. Odborníci se domnívají, že vliv vstupu země do EU je patrný již od roku 2000. Po oficiálním uvedení Lotyšska mezi kandidátské země dynamika naturalizačního procesu konstantně rostla. V roce 2005 vystoupal počet naturalizovaných až do absolutního maxima.

Naproti tomu v sousedním Estonsku byl vstup do EU na křivce vývoje počtu naturalizovaných sice viditelný, ale v porovnání s Lotyšskem nebyl tak zřetelný. Významnější nárůst byl zaznamenán až v období samotného vstupu země do EU. Domnívám se, že mírný nárůst počtu naturalizovaných zřetelný od roku 2002 je důsledkem blížícího se vstupu do EU. V porovnání s Lotyšskem je však tento vzestup téměř zanedbatelný.

Poslední analyzovanou oblastí byly faktory ekonomického charakteru. První část této oblasti se zaměřuje na privatizační proces obou zemí. Dle zjištěných informací byla

---

⁹⁰ Peter Van Elsuwege, „Russian-Speaking Minorities in Estonia and Latvia: Problems of Integration at the Threshold of the European Union, European Centre for Minority Issues“, http://www.ecmi.de/uploads/tx_lfpubdb/working_paper_20.pdf (staženo 13. 10. 2013).

účast ne-občanů na privatizačním procesu značně limitovaná. Občané Lotyšska i Estonska obdrželi privatizační poukázky, se kterými do privatizačního procesu vstupovali. Ne-občané obou zemí na tyto poukázky také měli nárok, byly pro ně však definovány limitující podmínky. Estonským ne-občanům byl zisk těchto poukázek umožněn až v roce 1996. Z výsledků vyplývá, že významnější vliv na dynamiku naturalizačního procesu měl privatizační proces Estonska. Tato skutečnost pramení z faktu, že v Estonsku byly mírnější podmínky naturalizačního procesu a pro ne-občany bylo snadnější získat občanství. Naopak v případě Lotyšska neměl privatizační proces významnější vliv. Domnívám se, že uvolnění podmínek naturalizačního procesu bylo pro ne-občany významnějším důvodem pro občanství než možnost plně se účastnit privatizačního procesu.

Za další faktory ekonomického charakteru byla vybrána míra nezaměstnanosti a dostupnost pracovních příležitostí. Z výsledků bylo zjištěno, že v obou případech je registrovaná vyšší míra nezaměstnanosti u ne-občanů. Míra nezaměstnanosti úzce souvisela s dostupností pracovních příležitostí pro ne-občany. V případě Estonska jsou sice tyto podmínky formálně mírnější, v praxi však v obou státech ne-občané nemohou pracovat ve státní sféře. Ale ani soukromá sféra není pro ne-občany dostupná bez omezení. Významným limitujícím faktorem v oblasti dostupnosti pracovních příležitostí je znalost jazyka. Tato skutečnost je významnější v případě Estonska, kde je v porovnání s Lotyšskem jazyková situace na horší úrovni.

V jistém slova smyslu lze vliv vstupu zemí do EU považovat za jeden z ekonomických důvodů. Především v případě Lotyšska je jasně patrné, že na vstup země do EU reagovali především rezidenti produktivního věku, kterým by se ziskem občanství otevřely nové možnosti pracovních příležitostí. Významným důvodem pro ně byly pracovní příležitosti v dalších zemích EU. V první fázi svůj pracovní trh těmito zeměmi otevřela Velká Británie, dále pak Švédsko a Irsko. Je však nutno zmínit, že zvýšení počtu naturalizovaných, kteří využili těchto nabízených pracovních příležitostí, znamenal též odliv osob aktivního věku a zintenzivnil tak problém stárnutí populace, se kterým se státy dlouhodobě potýkají.

Na závěr je nutno zhodnotit samotný průběh naturalizačního procesu obou republik. Dynamika v obou studovaných státech vykazuje značné odlišnosti. V Lotyšsku je první období naturalizačního procesu charakterizováno nízkou mírou

účasti. V letech 1995 až 1998 bylo naturalizováno pouze 11 % z celkového počtu naturalizovaných v analyzovaném období. Zvýšení zájmu o získání občanství proběhlo až na přelomu let 1998 a 1999 z důvodu zrušení omezujícího konceptu selekce rezidentů bez státní příslušnosti. Naopak první fáze přidělování občanství v Estonsku je charakterizována poměrně vysokým počtem přijatých přihlášek. Velká část udělování nových občanství zde proběhla před začátkem analyzovaného období. Nový zákon o občanství z roku 1995 snížil počet nově přijatých přihlášek na získání občanství. Tento zákon je pokládán za jeden z primárních příčin poklesu atraktivity získání estonského občanství. Jeho vliv se naplno projevil v roce 1997. Od té doby dochází k poklesu počtu naturalizovaných osob. Nová vlna zájmu o estonské občanství se projevila až před samotným vstupem do EU. Rychle však byla vystřídána opětovným poklesem.

6. Závěr

Cílem bakalářské práce byla komparace faktorů ovlivňujících dynamiku naturalizačních procesů dvou pobaltských států – Lotyšska a Estonska. Komparační analýza zkoumala dynamiku naturalizačních procesů podle těchto kritérií – zákon o občanství a jeho dodatky, jazykový zákon a jazyková úroveň, vstup obou zemí do EU a další ekonomické faktory. K ekonomickým faktorům byly zařazeny: privatizační proces, míra nezaměstnanosti a dostupnost pracovních příležitostí.

V úvodu položené otázky se zaměřovaly na hlavní skutečnosti, které přispěly k výkyvům, které v daném období vychylovaly křivku počtu naturalizovaných. Podle očekávání se ukázalo, že dynamika naturalizačního procesu Lotyšska byla z velké části ovlivněna legislativním vývojem zákona o občanství. Ne-občané do značné míry reagovali na jednotlivé dodatky k tomuto zákonu. Nejvýrazněji byla tato skutečnost zřetelná v případě přijetí skupiny dodatků v roce 1998. Naopak dynamika naturalizačního procesu Estonska tolik náchylná na dodatky k zákonu o občanství nebyla. Do značné míry to může být způsobeno tím, že roční počet naturalizovaných v Estonsku byl oproti Lotyšsku daleko vyrovnanější a nejvyšší počet naturalizací proběhl v 2. polovině 90. let (1995 – 1997). Naturalizační proces v Estonsku začal o tři roky dříve než v Lotyšsku. Od jeho začátku byl zákon charakterizován liberálnějším přístupem. Až uzákoněním nového zákona o občanství v roce 1995 byl proces naturalizace zpřísněn. Situace v Lotyšsku byla odlišná. V roce 1995 byl sice

naturalizační proces spuštěn, ale jen málo ne-občanů stanovené podmínky splňovalo. Až v následujících dodatcích k zákonu docházelo k postupné liberalizaci zákona, což zvýšilo atraktivitu procesu.

V obou zemích byly v analyzovaném období přijaty jazykové zákony, které ustanovily lotyštinu/estonštinu jako jediný oficiální jazyk. V Lotyšsku byla cesta k tomuto zákonu komplikovanější. Zákon byl před jeho přijetím vetován a jeho znění bylo přijato až na konci 90. let. Přesto se v obou zemích v analyzovaném období míra znalosti jazyka zvýšila. Podstatnější zvýšení bylo zjištěno v Lotyšsku. Z práce vychází, že negativnější vliv na dynamiku naturalizačního procesu měla jazyková otázka v Estonsku. Severovýchod země vykazuje významnou rusofonní majoritu, která do značné míry tamějším rusky mluvícím ne-občanům brání plně se integrovat do estonských společenských struktur.

Na začátku práce bylo naznačeno, že vstup obou zemí do EU znamenal značný převrat v preferencích ne-občanů. Toto stanovisko bylo plně potvrzeno v případě Lotyšska, kde bylo v dynamice naturalizačního procesu patrné jasné zvýšení v celkovém počtu naturalizovaných osob. V roce 2005 bylo dokonce dosaženo absolutního maxima v počtu naturalizovaných osob. Nejvýznamnější nárůst zaznamenala skupina 18 – 30 let, která v zisku lotyšské státní příslušnosti patrně viděla možné zlepšení své ekonomické situace. V případě Estonska bylo sice také zjištěno zvýšení počtu naturalizovaných, nebylo však tak výrazné. Oproti Lotyšsku vlna oživení nastoupila později, prakticky až před samotným vstupem země do EU. Toto mírné zvýšení počtu naturalizovaných však bylo rychle vystřídáno opětovným poklesem.

Lze říci, že ekonomické důvody neměly tak podstatný vliv na dynamiku naturalizačního procesu jako důvody politické. Částečně lze do ekonomických důvodů zařadit i vstup zemí do EU, jelikož tento faktor motivoval především ne-občany produktivního věku, kteří v zisku občanství viděli možnost lépe placeného zaměstnání. Větší vliv ekonomických faktorů na dynamiku naturalizačního procesu se pravděpodobně nacházel v Estonsku. Důvodem byly mírnějšími naturalizační podmínky.

Poslední část bakalářské práce se týkala rozboru hlavních demografických ukazatelů ne-občanů, kteří ve studovaném období podali žádost k získání státní příslušnosti. Rozbor se týkal těchto charakteristik: pohlaví, věk a vzdělanostní úroveň. Bohužel z důvodu neexistence těchto dat pro estonskou stranu, mohl být tento rozbor proveden pouze v případě Lotyšska. Organizace *Police and Border Guard Board* data o

naturalizaci rozděluje pouze podle věku na osoby mladší 15 let a na osoby starší. Z tohoto důvodu bakalářská práce neobsahuje plánovanou komparační analýzu těchto charakteristik.

Z rozboru bylo zjištěno, že významná část osob naturalizovaných v období 1996 až 2005 byla ženského pohlaví. Dalším znakem rozboru byl věk. V této části bylo zjištěno, že nejvýznamnější část naturalizovaných osob byla v produktivním věku – tzn. z kategorie 18 – 30 let. Pravděpodobnou motivací této věkové kategorie byla možnost lepšího pracovního uplatnění na domácím i zahraničním trhu. Naopak nejmenší počet naturalizovaných se nacházel v nejmladších a nejstarších věkových kategoriích. Nejstarší věkové kategorie již pravděpodobně nebyly dostatečně motivovány ziskem státní příslušnosti. Nízký počet naturalizovaných osob nejmladší věkové kategorie byl důsledkem skutečnosti, že tyto osoby mohou být naturalizovány pouze se souhlasem zákonného zástupce. Poslední část analýzy se zaměřovala na vzdělanostní strukturu naturalizovaných osob. Nejvýznamnější podíl naturalizovaných osob byl středoškolského vzdělání.

Na závěr je třeba zhodnotit jednotlivé vlivy na dynamiku naturalizačního procesu. Hypotéza předpokládala, že dynamika naturalizačního procesu Lotyšska byla ovlivněna politickými událostmi. Toto tvrzení je podloženo skutečností, že k nastartování dynamiky v roce 1998 bylo potřeba vnějšího zásahu politického charakteru v podobě změny legislativy zákona. Naopak v případě Estonska hypotéza nebyla plně potvrzena. Hypotéza dále předpokládala, že ekonomické a politické vlivy na dynamiku naturalizačního procesu si byly vyrovnané. Je pravděpodobné, že oproti Lotyšsku, měly v Estonsku ekonomické charakteristiky významnější vliv na dynamiku naturalizačního procesu. Práce však zjistila nový významný determinant, který dynamiku naturalizačního procesu v Estonsku negativně ovlivňoval. Tímto determinantem byla úroveň znalosti estonštiny. Jazyková situace země ovlivňovala dynamiku naturalizačního procesu významněji než ekonomické faktory.

Summary

The Baltic States had been occupied by USSR since 1940. All three states restored their independence in 1991. However the previous occupation brought dire changes in the ethnic composition of the population. It was registered a one-third of

Russian-speaking people after the restoration of independence in Latvia. Similar case was reported in Estonia. There were registered more than 30 percent of non-citizens at the beginning of 1990s. However, the situation in Lithuania was different. Number of non-citizens wasn't too high and this is the reason why Lithuania was excluded from the analysis.

Latvia and Estonia have adopted restrictive conditions in restoring civil status of population. They adopted the policy of exclusion which population divided into two parts – citizens and non-citizens. Milestone of the distribution was the date 16th June 1940 when the Soviet occupation began. Citizenship was given to pre-war citizens and their direct descendants. People, who immigrated to the country after this date, had to wait for the naturalization conditions.

Dynamics of naturalization process was examined on the basis of these characteristics: amendments to the Citizenship law, Language law and language issue, the accession to the European Union and other economic reasons: privatization, unemployment and the availability of jobs.

Citizenship law had a significant impact on the dynamics of naturalization process. Especially in Latvia, where the naturalization conditions were very strict at the beginning of the reference period. Conditions were relaxed in 1998. At the end of the year the referendum approved the abolition of window system. From that year the annual number of naturalized people significantly increased. The maximum was found in 2000 – 14 900 people.

On the other hand it was not found out such importance of Citizenship law on dynamics of naturalization process in Estonia. Naturalization process in Estonia began in 1992. The significant proportion of non-citizens people were naturalized in the period 1992 – 1995. Reduction in number of naturalized people was discovered in 1997, when the dynamics of naturalization process was reflected by the amendments to the Citizenship Law from 1995. Milder increase had been registered since 1999, but only for person under 15 years old.

The second studied topic was Language Law and the knowledge of language. The base of Language Law was submitted in 1995. The law itself was after vivid discussion approved in 1999. Several phase procedure had negative impact on dynamics of naturalization process.

In Estonia, the adoption of Language Law was less complicated. The Language Law was adopted in 1995. However there is significant problem with the

spatial distribution of Russian-speaking non-citizens. Considerable proportion of non-citizens is located in southeast – in the region Ida – Virumaa.

Accession to the European Union had considerable influence on the Latvian non-citizens. Increase the number of naturalized people was found after the accession meetings. The number rose to the absolute peak in 2004 and 2005. Then the number dropped again. Accession to the European Union did not have so huge influence in Estonia. The number of naturalized people increased, but this increase was quickly replaced by decline.

Economic reasons were analyzed the last. Privatization has been a limiting factor for the dynamics of naturalization process. Although non-citizens had the opportunity to participate in the privatization process, their rights were reduced. Non-citizens received less privatization vouchers in Latvia. Estonian non-citizens did not get privatization vouchers at the beginning of privatization process. This right was allowed to non-citizens in 1996. Non-citizens of both countries could not participate in privatization of land.

The privatization had not significant influence on the naturalization process in Latvia. However, the effect could be at a higher level in case of Estonia because of more moderate conditions of naturalization process.

It has been found out that in both countries the higher rate of unemployment is located between non-citizens. I believe that rate of unemployment is related to the availability of jobs. Some jobs are denied for non-citizens in both countries. These jobs are located primarily in the public sector. These positions are often better paid. Therefore, I believe that the availability of jobs directly affects the dynamics of naturalization process. This occurs in both countries. The influence on the dynamics of naturalization process had unbalanced impact. It reflected significantly during the accession to the European Union.

Použitá literatura

Primární literatura

- „Aasta rahva ja eluruumide loendus”, Statistical Office of Estonia, <http://www.stat.ee/26266>, (staženo 5. 2. 2013).
- „Citizenship – Estonia”, Official Gateway to Estonia, <http://estonia.eu/about-estonia/society/citizenship.html> (staženo 2. 12. 2012).
- „Eesti rahvastik rahvaloenduste andmetel”, Statistical Office of Estonia, <http://www.stat.ee/26332> (staženo 5. 2. 2013).
- Mari Neljas, e-mailová zpráva adresovaná autorovi, 21. srpna 2013
- „Population by Nationality“, Official Gateway to Estonia, <http://estonia.eu/about-estonia/country/population-by-nationality.html> (staženo 5. 2. 2013).
- „Ethnic Composition of Population”, Centrālās statistikas parvādes datu bāzes, http://data.csb.gov.lv/Table.aspx?layout=tableViewLayout1&px_tableid=tautassk%5c2000.gada+tautas+skait%C4%AB%C5%A1anas+rezult%C4%81ti+%C4%ABsum%C4%81%5c01-04.px&px_language=en&px_type=PX&px_db=tautassk&rxid=992a0682-2c7d-4148-b242-7b48ff9fe0c2, (staženo 5. 2. 2013).
- „Statistics on naturalization”, Office of Citizenship and Migration Affairs, <http://www.pmlp.gov.lv/en/statistics/citizen.html> (6. 3. 2013).

Sekundární literatura

a) Odborné publikace a knihy

- Ainārs Lerhis, Andis Kudors a Ivars Indāns, *Outside Influence on the Ethnic Integration Process in Latvia* (Riga: Centre for East European Political Studies, 2007). 94 s.
- Aivar Kriiska, *Eesti AjaloAtlas* (Talinn: Avita, 2006). 137 s.
- Bernd Rechel, *Minority Rights in Central and Eastern Europe* (London: Routledge, 2009). 242 s.
- Břetislav Dančák, *Pobaltí v transformaci: Politický vývoj Estonska, Litvy a Lotyšska* (Brno: Mezinárodní politologický ústav, 1999). 246 s.

- David J. Galbreath, *Nation-Building and Minority Politics in Post-Socialist States: Interests, Influences and Identities in Estonia and Latvia* (Stuttgart: Ibidem, 2005). 329 s.
- David J. Smith, *Baltic States: Estonia, Latvia and Lithuania*. (London: Routledge, 2002). 246 s.
- Gabrielle Hogan-Brun et al., eds., *Language Politics and Practices in the Baltic States* (Talinn: Talinn University Press, 2009). 163 s.
- Ilmārs Mežs, *Latvieši Latvijā: etnodemogrāfisks apskats*. (Rīga: Zinātne, 1994). 64 s.
- Imants Mežaraups, *How Democratic is Latvia: Audit of Democracy* (Rīga : LU Akadēmiskais apgāds, 2005). 305 s.
- Judith G. Kelly, *Ethnic Politics in Europe: The Power of Norms and Incentives* (New Jersey: Princeton University Press, 2004). 296 s.
- *Latvijas vestures atlants* (Rīga: IA "Karšu izdevniecība Jana seta", 2011). 80 s.
- Luboš Švec, *Dějiny pobaltských zemí* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996). 423 s.
- Lumír Klimeš, *Slovník cizích slov* (Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1981). 790.
- Mark A. Jubulis, *Nationalism and Democratic Transition: The Politics of Citizenship and Language in Post-Soviet Latvia* (Lanham: University Press of America, 2001). 416 s.
- Olga Brabcová, „Osoby bez státní příslušnosti – případ Estonska“ (diplomová práce, Univerzita Karlova v Praze, 2010), 108 s.
- Paul Hare, Judy Batt, Saul Estrin, *Reconstituting the Market: The Political Economy of Microeconomic Transformation* (Amsterdam: Routledge, 1999). 416 s.
- Rainer Bauböck, Bernhard Perchinig a Wiebke Sievers, *Citizenship Policies in the New Europe* (Amsterdam: Amsterdam University Press, 2007). 314 s.
- Regina Jozauska, *Demographic Situation: Present and Future* (Rīga: Zinātne, 2006). 220 s.
- Snežana Trifunovska, *Minorities in Europe: Croatia, Estonia and Slovakia* (Hague: T.M.C. Asser Institut, 1999). 240 s.
- Stephen Tierney, *Constitutional Referendums: The Theory and Practice of Republican Deliberation* (Oxford: Oxford University Press, 2012). 341 s.

- Vladimirs Buzajevs et al., eds., *Citizens of a Non-Existent state: The Long-Term Phenomenon of Mass Statelessness in Latvia* (Riga: Latvian Human Rights Committee, 2011). 31 s.

b) Odborné časopisy

- Aande Aasland, „Citizenship Status and Social Exclusion in Estonia and Latvia“, *Journal of Baltic Studies* 33, č. 1 (2007): 57 – 77, <http://wokinfo.com/> (staženo 29. 10. 2013).
- Hill Kulu, Tiit Tamaru, „Diverging Views on Integration in Estonia: Determinants of Estonian Language Skills among Ethnic Minorities“, *Journal of Baltic Studies* 35, č. 4 (2004), s. 378 – 401, <http://wokinfo.com/> (staženo 15. 10. 2013).
- Peter Zvidrins, „The Dynamics of Fertility in Latvia“, *Population Studies* 33, č. 2 (1979), s. 277 – 282, <http://jstor.org> (staženo 15. 10. 2013).
- Wayne C. Thompson, „Citizenship and Borders: Legacies of Soviet Empire in Estonia“, *Journal of Baltic Studies* 29, č. 2 (1998), s. 109-134, <http://wokinfo.com/> (staženo 15. 10. 2013).

c) Elektronické zdroje

- „Acquisition of the Citizenship of Latvia through Naturalization“, Office of citizenship and migration affairs, <http://www.pmlp.gov.lv/en/Citizenship/Naturalizacija.html> (staženo 7. 3. 2013).
- Artjoms Ivļevs, Roswitha M. King, „From Immigrants to Non-citizens: Political Economy of Naturalizations in Latvia“, <http://carecon.org.uk/DPs/1018.pdf> (staženo 7. 12. 2013)
- „Citizenship – Estonia“, Official Gateway to Estonia, <http://estonia.eu/about-estonia/society/citizenship.html> (staženo 2. 12. 2012).
- „Comments on the List of Differences between the Rights of Latvian Citizen and Non-citizens“, Latvian Human Rights Committee, http://www.minelres.lv/count/non_cit-rights_1.htm (staženo 7. 12. 2013).
- „Latvia – Language Research“, U.S. English Foundation, <http://www.usefoundation.org/view/344> (staženo 7. 12. 2013).
- „Naturalization“, Office of Citizenship and Migration Affairs, <http://www.pmlp.gov.lv/en/> (staženo 30. 11. 2013).
- „Population by Nationality“, Official Gateway to Estonia, <http://estonia.eu/about-estonia/country/population-by-nationality.html> (staženo 5. 2. 2013).

- „Postindependence Economic Difficulties“, Library of Congress Country Studies, [http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+lv0024\)](http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+lv0024)) (staženo 7. 12. 2013).
- „Statement by the Delegation of Estonia“, Organization for Security and Co-operation in Europe, <http://www.osce.org/eea/15116> (staženo 28. 7. 2013).
- „The Rights of Non-Citizens“, Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/noncitizensen.pdf> (staženo 3. 12. 2012).
- „The State Programme 'Integration in Estonian Society 2000 - 2007'“, Estonian Ministry of Culture, http://www.kul.ee/webeditor/files/integratsioon/sip_summary111.pdf (staženo 12. 10. 2013).
- „Trend in Labor Market Participation, Income and Job Satisfaction among Non-Nationals“, European Working Conditions Observatory, <http://www.eurofound.europa.eu/ewco/2006/07/EE0607019I.htm> (staženo 5. 12. 2013).
- „Unemployment by sex and age group – Annual average, %“, Eurostat, <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do> (staženo 14. 12. 2013).
- Christopher Panico, „Integrating Estonia’s Non-citizen Minority“, Helsinki Watch, http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/ESTONIA93O_0.PDF (staženo 6. 12. 2013).
- Ivo Krupenkovs, „Unemployment Problems in Latvia“, Ministry of Economy of the Republic of Latvia, <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/nispacee/unpan005870.pdf> (staženo 9. 12. 2013).
- Junior Davis, „Privatization and Regulation of Public Utilities in Latvia“, Centre for Economic Reform and Transformation, <http://www.sml.hw.ac.uk/cert-repec/wpa/1996/dp9614.pdf> (staženo 7. 12. 2013).
- Marina Pavlova-Silvanskaja, „Minorities and Majorities in Estonia: Problems of Integration at the Threshold of the EU“, European Centre for Minority Issues, http://www.ecmi.de/uploads/tx_lfpubdb/report_2.pdf (staženo 18. 12.2013).
- Peter Van Elsuwege, „Russian-Speaking Minorities in Estonia and Latvia: Problems of Integration at the Threshold of the European Union“, European Centre for Minority Issues, http://www.ecmi.de/uploads/tx_lfpubdb/working_paper_20.pdf (staženo 13. 10. 2013).

- Pēteris Zvidriņš, „Changes of Ethnic Structure and Characteristics of Minorities in Latvia“, North Atlantic Treaty Organization, <http://www.nato.int/acad/fellow/96-98/zvidrins.pdf> (staženo 5. 2. 2013).
- Vadim Polehchuk, „Chance to Survive: Minority Rights in Estonia and Latvia“, Legal Information Centre for Human Rights, <http://www.lichr.ee/main/assets/L-3-eng.pdf> (staženo 14. 12. 2013).
- Vadim Polehchuk, „Estonian Minority Population and Non-Discrimination“, Legal Information Centre for Human Rights, <http://www.lichr.ee/main/assets/cerd-final.pdf> (staženo 29. 10. 2013).
- Vadim Polehchuk, „Non-citizens in Estonia“, Legal Information Centre for Human Rights, <http://www.lichr.ee/main/assets/non-citizens.pdf> (staženo 17. 10. 2013).

Seznam příloh

Příloha č. 1: Geografické rozmístění Lotyšů a rusky mluvícího obyvatelstva (obrázek)

Příloha č. 2: Vývoj absolutního počtu Lotyšů a rusky mluvícího obyvatelstva na lotyšském území v letech 1935 až 1993 (graf)

Příloha č. 3: Procentuální zastoupení jednotlivých etnik v Lotyšsku v roce 1989 (graf)

Příloha č. 4: Procentuální zastoupení jednotlivých etnik v Lotyšsku v roce 2000 (graf)

Příloha č. 5: Míra registrovaných nezaměstnaných osob na 1000 rezidentů v letech 1995 až 2004 (graf)

Příloha č. 6: Stav národnostní struktury obyvatelstva k 1. 7. 2005 (tabulka)

Příloha č. 7: Podíl pohlaví osob žádajících o občanství v letech 1996 až 2005 (graf)

Příloha č. 8: Vzdělanostní struktura osob žádajících o občanství v letech 1996 až 2005 (graf)

Příloha č. 9: Věkové složení osob žádajících o občanství v letech 1996 až 2005 (graf)

Příloha č. 10: Geografické rozmístění Estonců a rusky mluvícího obyvatelstva (obrázek)

Příloha č. 11: Vývoj absolutního počtu Estonců a rusky mluvícího obyvatelstva na lotyšském území v letech 1934 až 1989 (graf)

Příloha č. 12: Procentuální zastoupení vybraných etnik v Estonsku 1989 (graf)

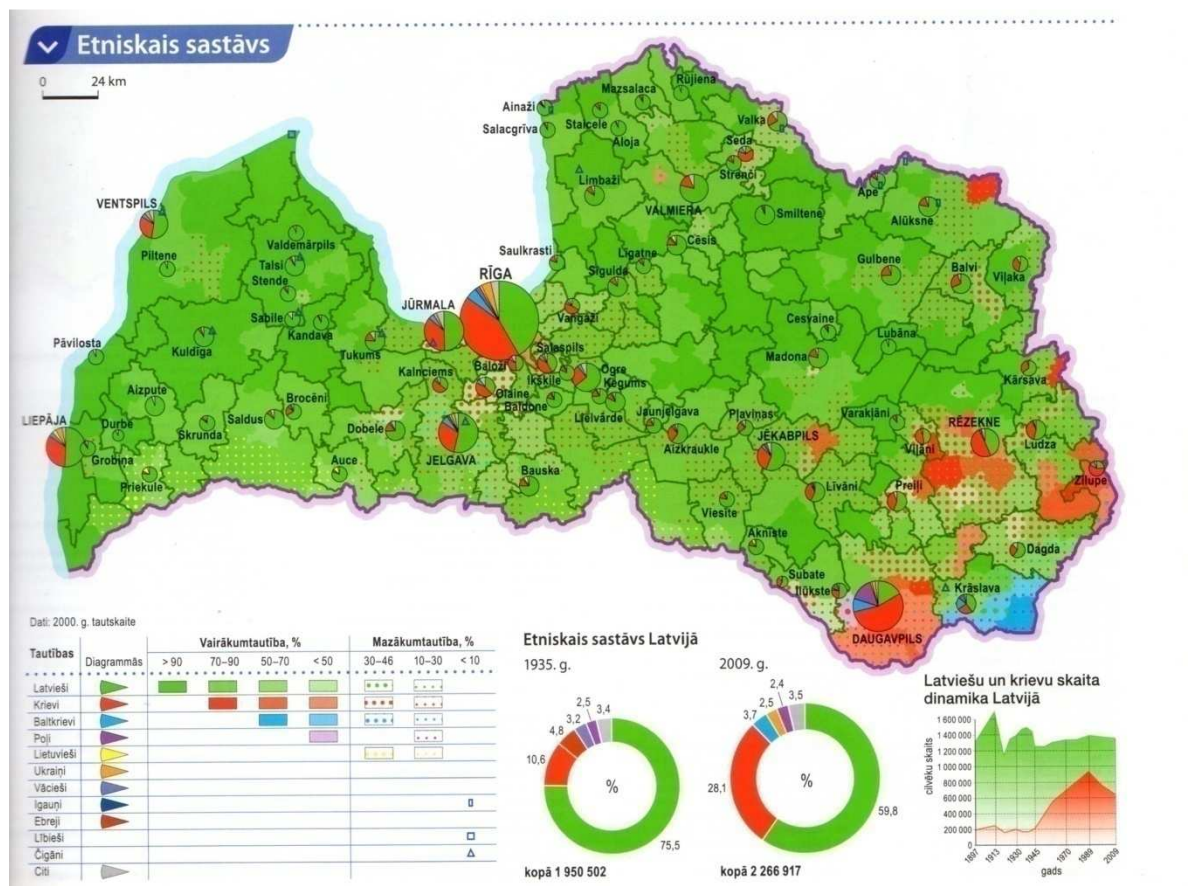
Příloha č. 13: Procentuální zastoupení vybraných etnik v Estonsku 2000 (graf)

Příloha č. 14: Míra zaměstnanosti a nezaměstnanosti v Estonsku v letech 1997 a 2005 (graf)

Příloha č. 15: Dynamika naturalizačního procesu v Lotyšsku a v Estonsku v letech 1995 až 2005 (graf)

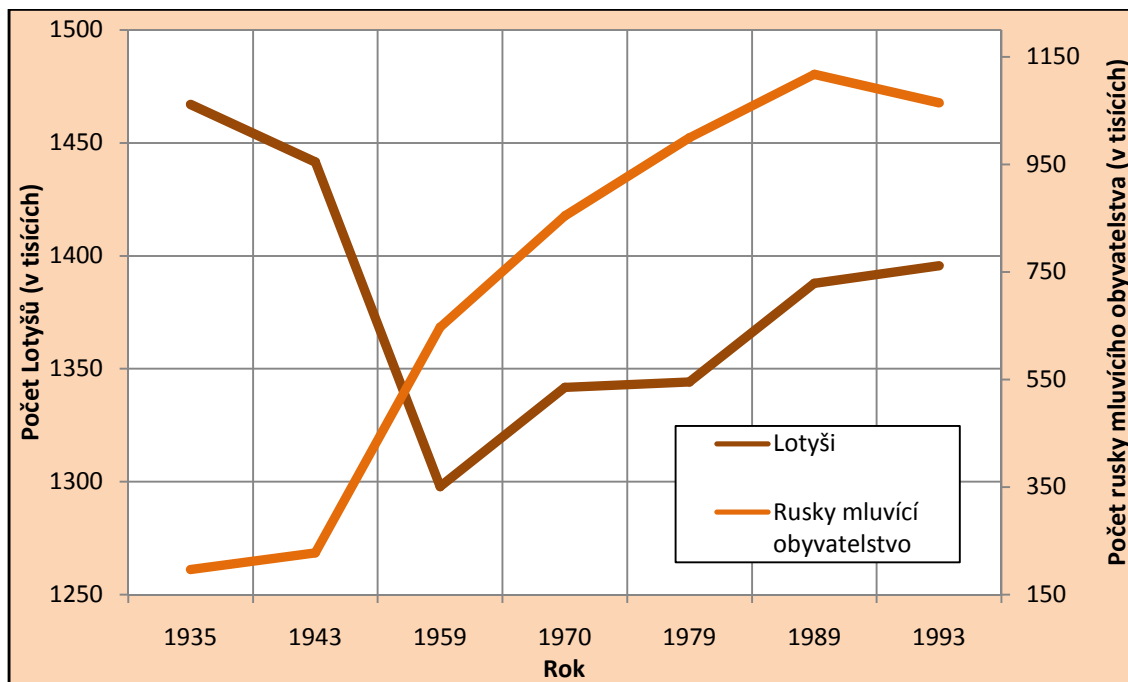
Příloha

Příloha č. 1: Geografické rozmístění Lotyšů a rusky mluvícího obyvatelstva (obrázek)

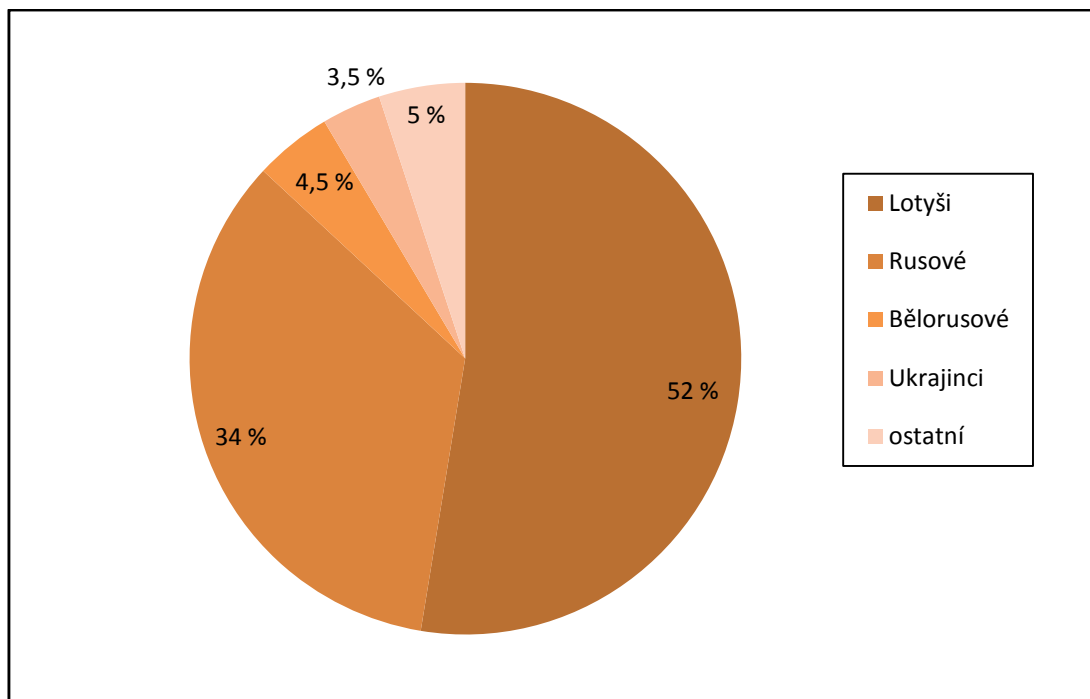
Zdroj: Latvijas vēstures atlants, 77.

Příloha č. 2: Vývoj absolutního počtu Lotyšů a rusky mluvícího obyvatelstva na lotyšském území v letech 1935 až 1993 (graf)

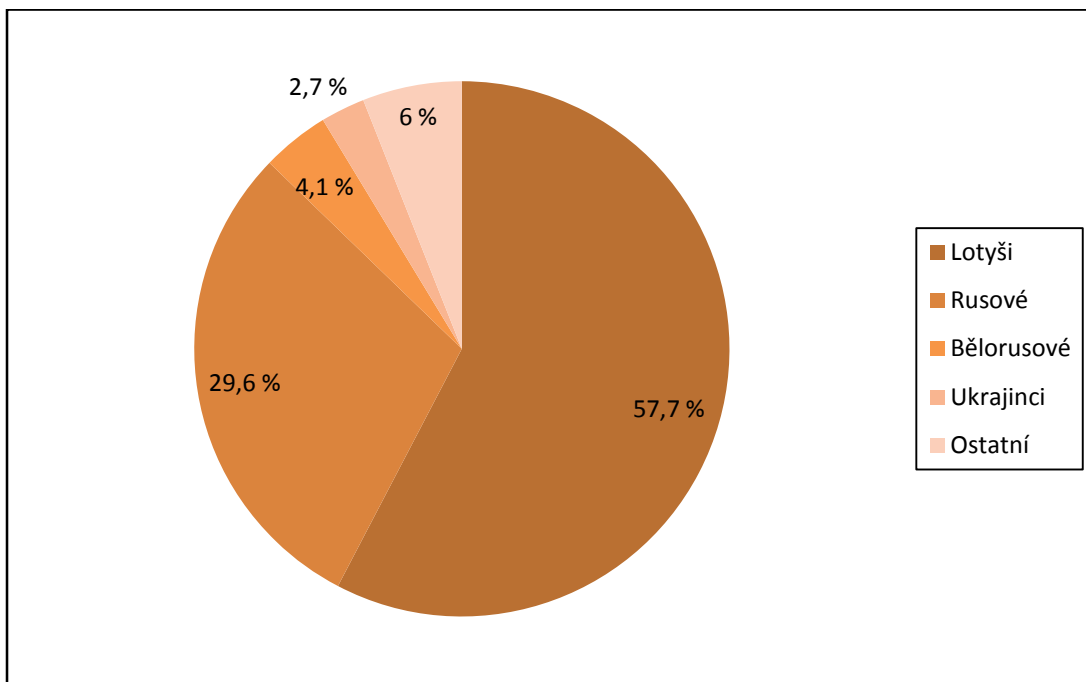
Zdroj: Latvieši Latvijā: Etnodemogrāfisks apskats, 15.

Příloha č. 3: Procentuální zastoupení jednotlivých etnik v Lotyšsku v roce 1989 (graf)

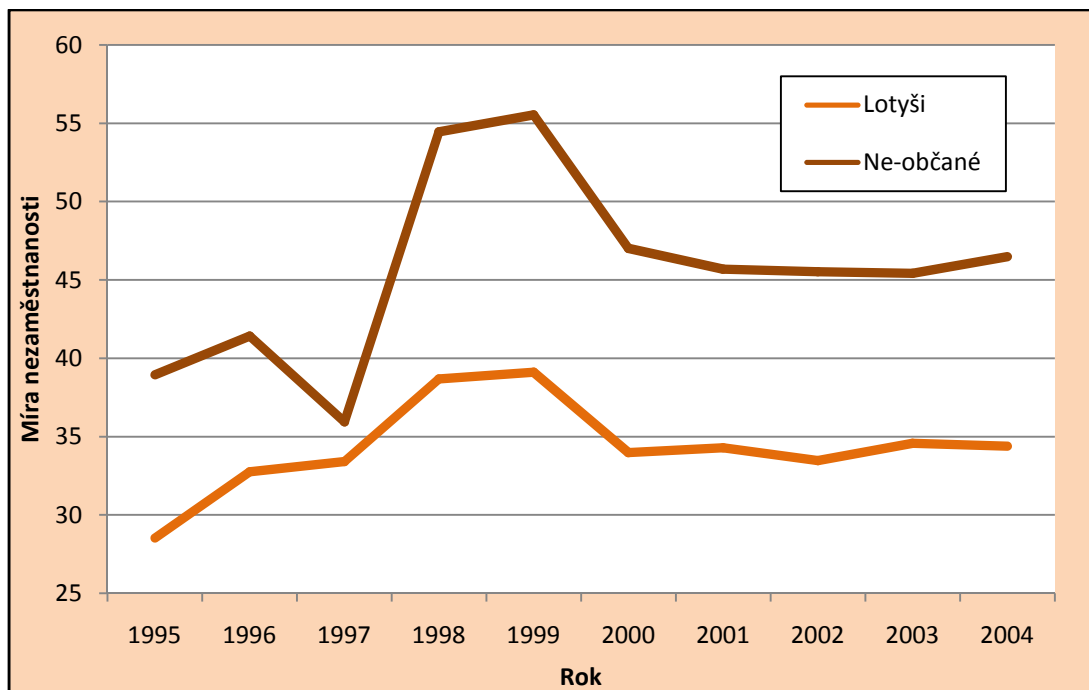
Zdroj: Latvieši Latvijā: Etnodemogrāfisks apskats, 15.

Příloha č. 4: Procentuální zastoupení jednotlivých etnik v Lotyšsku v roce 2000 (graf)

Zdroj: Centrālās statistikas parvādes datu bāzes

Příloha č. 5: Míra registrovaných nezaměstnaných osob na 1000 rezidentů v letech 1995 až 2004

Zdroj: Chance to Survive: Minority Rights in Estonia and Latvia, 220.

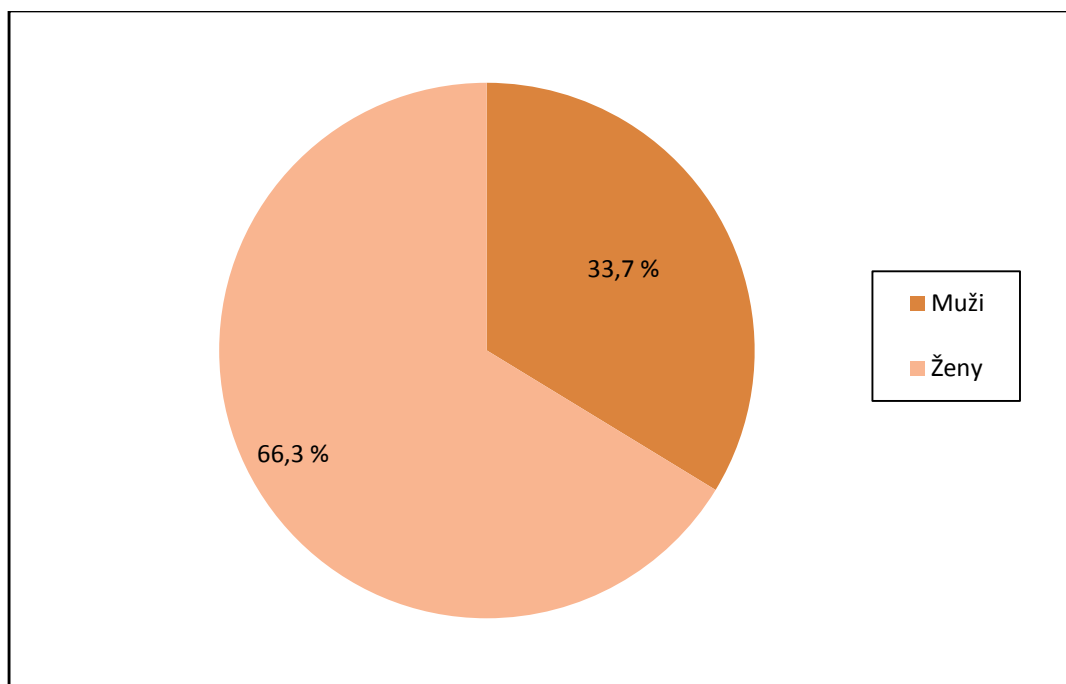

Příloha č. 6: Stav národnostní struktury obyvatelstva k 1. 7. 2005

Národnost	Občan	Ne-občan	Cizinec, bez občanství	Celkem	%
Lotyšská	1 349 549	2 120	1 033	1 352 692	58,9
Ruská	346 746	288 207	21 084	656 037	28,6
Běloruská	28 551	56 829	2 024	87 404	3,8
Ukrajinská	13 812	40 952	3 813	58 577	2,6

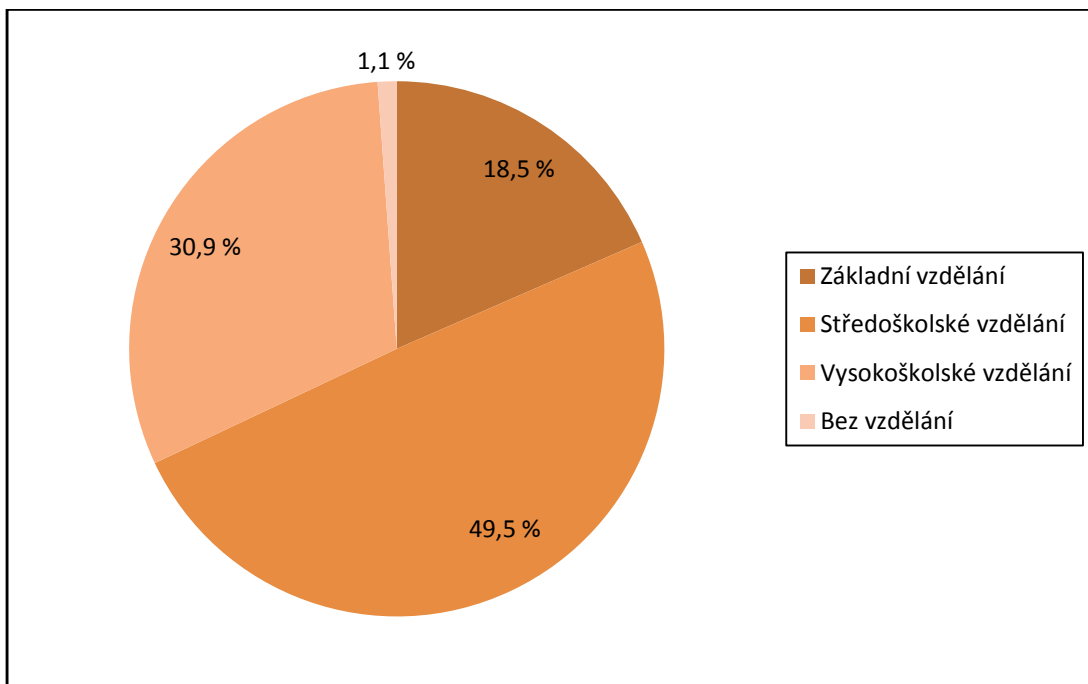
Zdroj: Citizenship Policies in the New Europe, 78.

Příloha č. 7: Podíl pohlaví osob žádajících o občanství v letech 1996 až 2005 (graf)

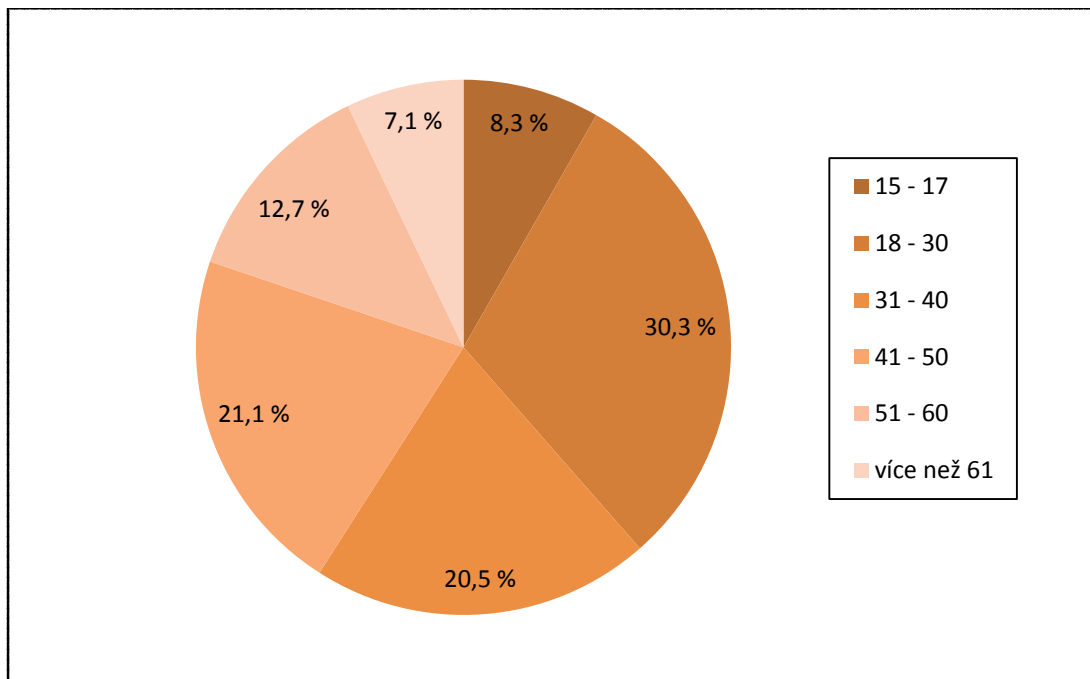
Zdroj: Office of Citizenship and Migration Affairs

Příloha č. 8: Vzdělanostní struktura osob žádajících o občanství v letech 1996 až 2005 (graf)

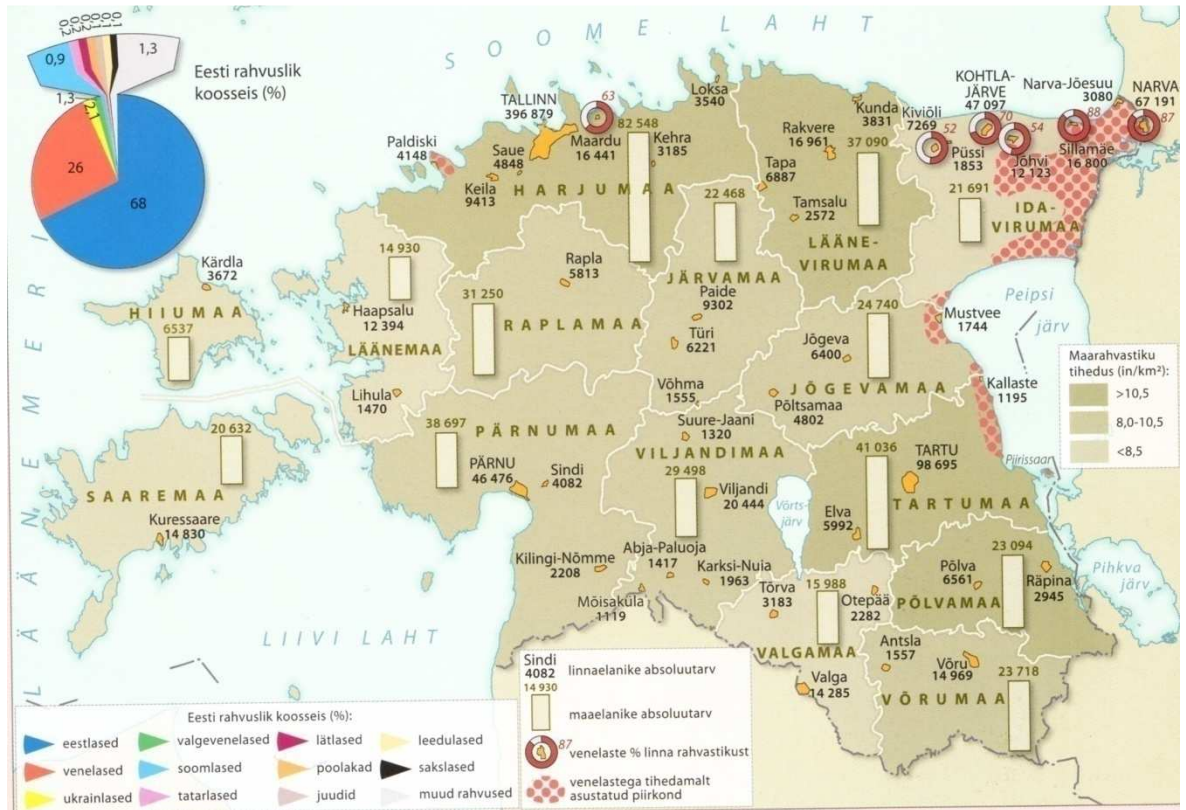
Zdroj: Office of Citizenship and Migration Affairs

Příloha č. 9: Věkové složení naturalizovaných osob žádajících o občanství v letech 1996 až 2005

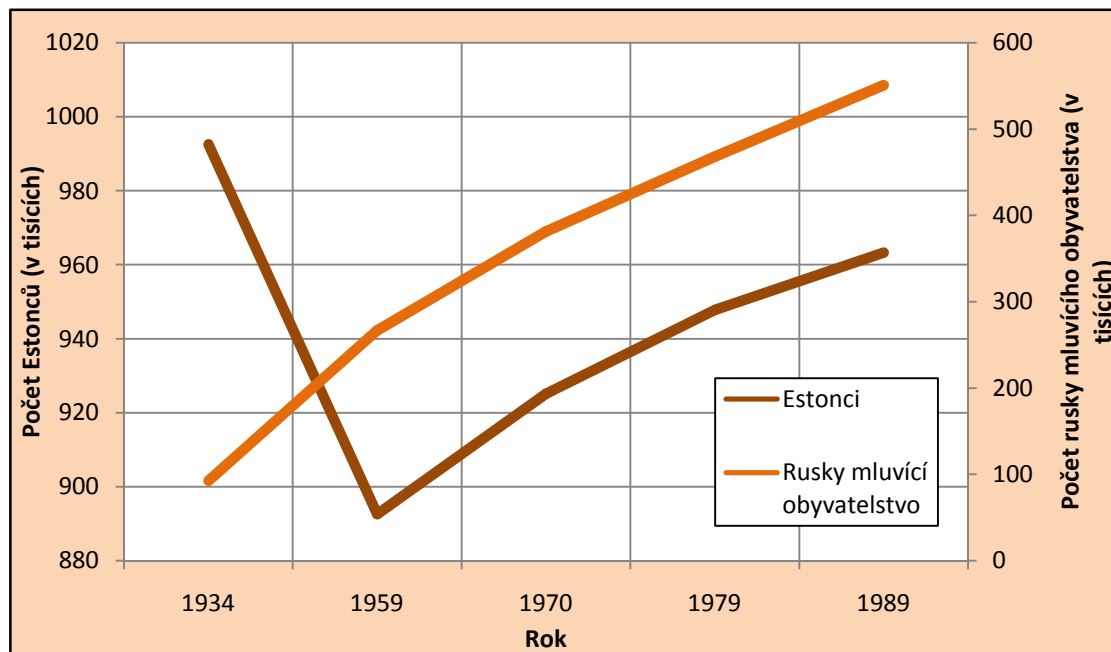
Zdroj: Office of Citizenship and Migration Affairs

Příloha č. 10: Geografické rozmístění Estonců a rusky mluvícího obyvatelstva (obrázek)

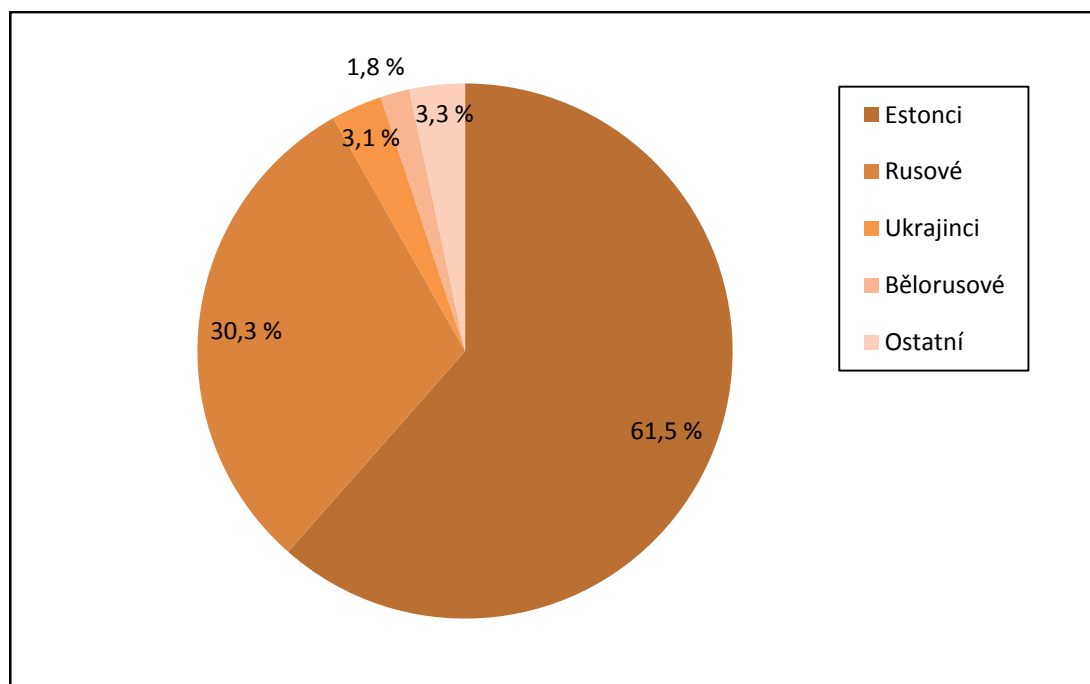
Zdroj: Eesti ajalooatlas, 137.

Příloha č. 11: Vývoj absolutního počtu Estonců a rusky mluvícího obyvatelstva na lotyšském území v letech 1934 až 1989 (graf)

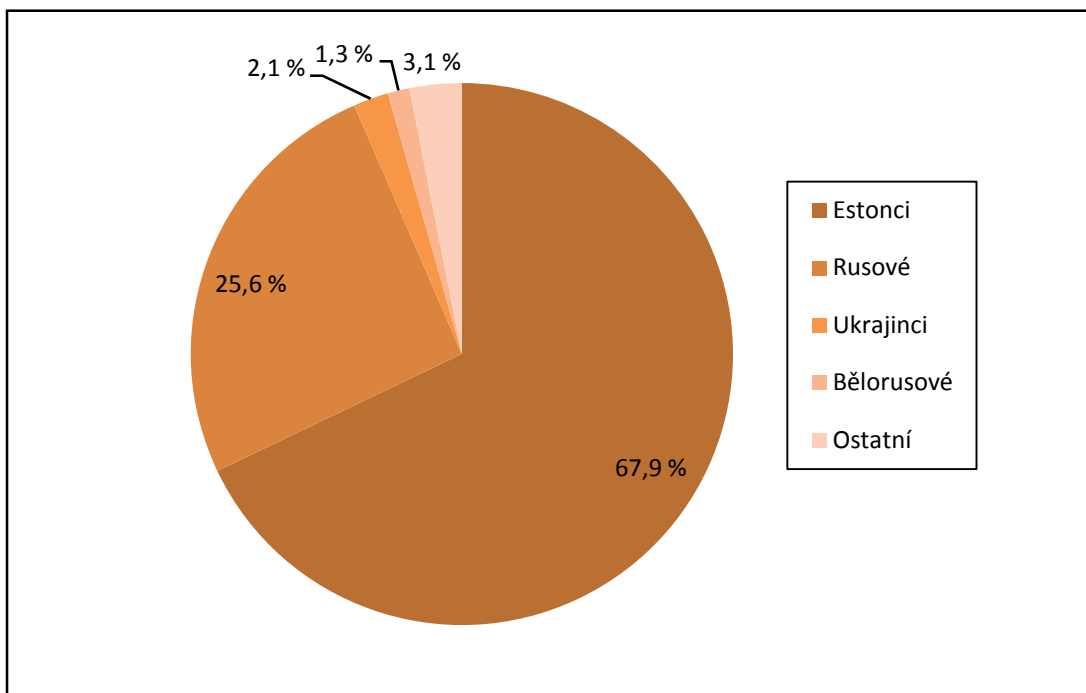
Zdroj: Eesti rahvastik rahvaloenduste andmetel ; Official Gateway to Estonia

Příloha č. 12: Procentuální zastoupení vybraných etnik v Estonsku 1989 (graf)

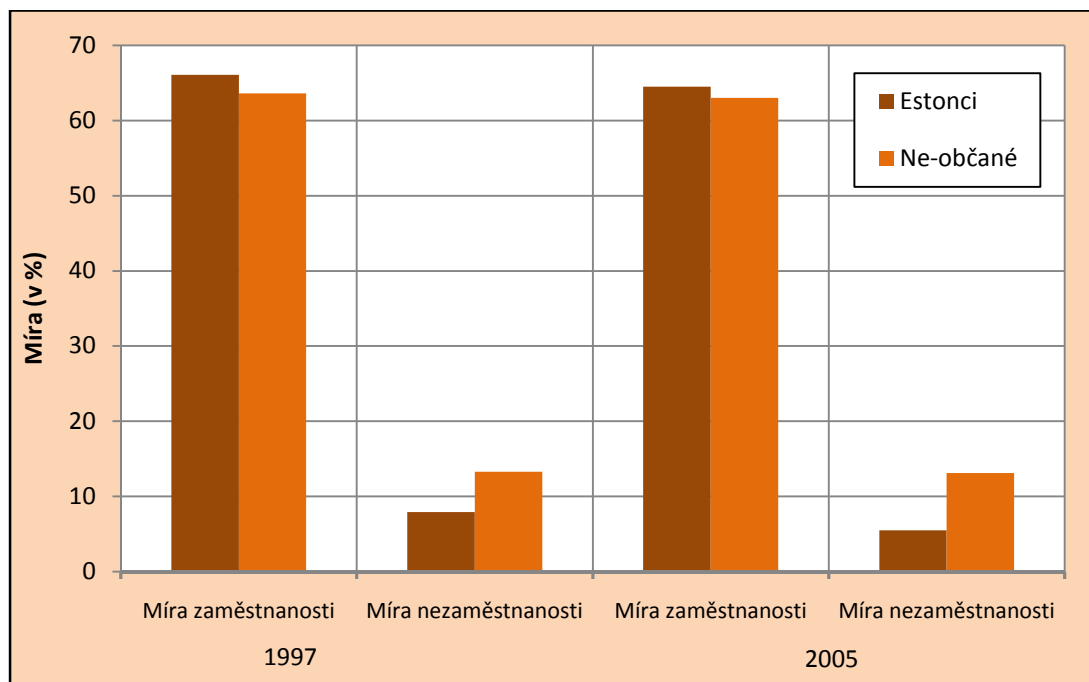
Zdroj: Aasta rahva ja eluruumide loendus

Příloha č. 13: Procentuální zastoupení vybraných etnik v Estonsku 2000 (graf)

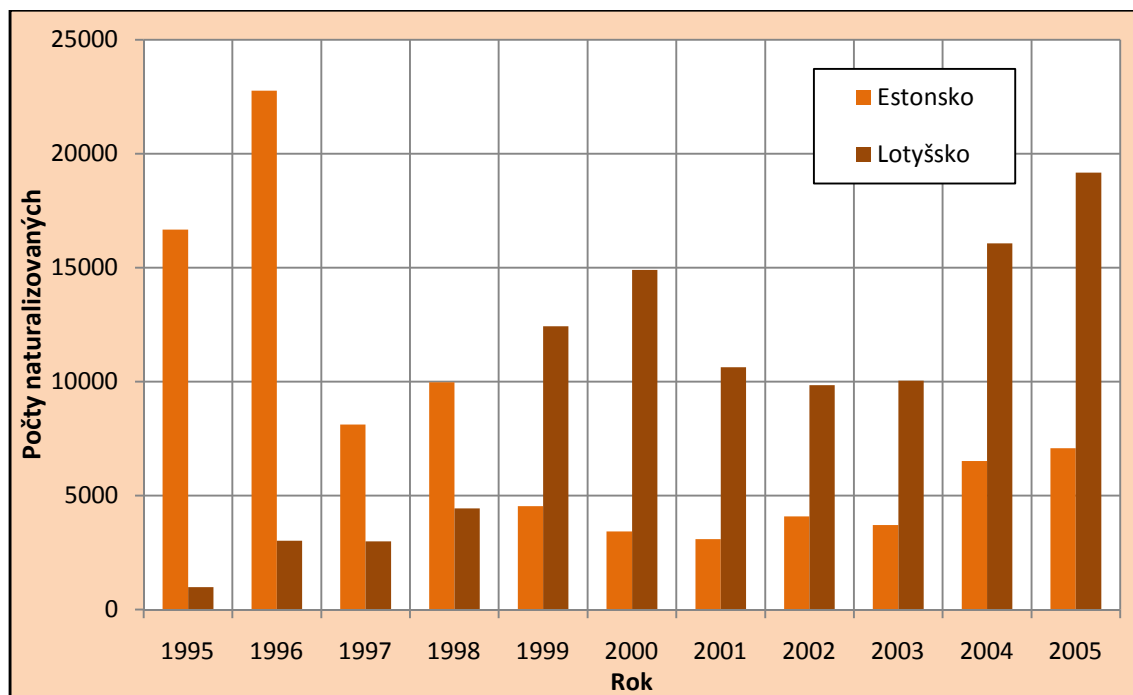
Zdroj: Aasta rahva ja eluruumide loendus

Příloha č. 14: Míra zaměstnanosti a nezaměstnanosti v Estonsku v letech 1997 a 2005 (graf)

Zdroj: European Working Conditions Observatory

Příloha č. 15: Dynamika naturalizačního procesu v Lotyšsku a v Estonsku v letech 1995 až 2005 (graf)

Zdroj: Office of Citizenship and Migration Affairs; Official Gateway to Estonia